

Anotace

Diplomová práce se zabývá současnými mediálními rozhovory z hlediska spisovnosti a nespisovnosti jazyka mluvčích. Současné mediální debaty různého typu jsou zkoumány z různých jazykových rovin. Práce se také zabývá motivovaností užívání nespisovného jazyka v mediálních debatách. V závěru jsou shrnuty poznatky z výzkumu.

Klíčové pojmy

Komunikace, mluvený projev, mluvená publicistika, jazkový kód, situovanost, motivace, obecná čeština

Annotation

This diploma thesis focuses on contemporary medial interviews from the point of view of literariness and nonliterariness of language. Current media debates of different types are examined from different language spheres. The diploma thesis also focuses on motivation of ungrammatical use of the language. There are the results of the research summarized in the conclusion.

Key words

communication, speech, spoken journalism, speech code, situation motivation, motivation, non – standard Czech

Obsah:

1. Úvod

2. Teoretická část

- 2.1 Komunikace a slohotvorní činitelé
- 2.2 Mluvené projevy a motivovanost jazykových prostředků
- 2.3 Mluvená publicistika

3. Praktická část

3.1 Úvod

3.2 Morfologie

- 3.2.1 Nespisovné koncovky přídavných jmen a zájmen
- 3.2.2 Nespisovné tvary sloves
- 3.2.3 Stupňování příslovčí

3.3 Syntax

- 3.3.1 Kongruence mezi větnými členy
- 3.3.2 Nedokončení výpovědi
- 3.3.3 Kontaminace neboli křížení vazeb
- 3.3.4 Elipsa
- 3.3.5 Slovosled

3.4 Slovní zásoba

- 3.4.1 Idiomy a frazémy

3.4.2 Obecněčeské lexémy

3.4.3 Univerbizace

3.4.4 Profesní mluva a slang

3.4.5 Cizí slova

3.4.6 Zkratky

3.5 Zvukové jevy

3.6 Profily jednotlivých mluvčích

3.6 Situace a jazykový kód

4. Závěry

5. Literatura

1. Úvod

Média na nás působí velkou měrou. Ovlivňují nás jednak tím, co nám sdělují, ale i tím, jakými jazykovými prostředky nám informace zprostředkovávají. Tudiž bychom mohli říci, že média, a to především televize, nám možná nevědomky diktuje normu veřejného vyjadřování. Ale je jazykový kód, který nám televize prezentuje, opravdu spisovným jazykem? Nejspíše ne stoprocentně. Český jazyk se velice rychle mění a vyvíjí. Když se podíváme třicet let zpátky do minulosti televizního zpravodajství a zábavy a porovnáme mluvené projevy tehdy a nyní, můžeme zaznamenat nezanedbatelné rozdíly v různých sférách jazyka. Dříve byl jazykový projev v televizi vzorem spisovné češtiny, dnes to nemůžeme s jistotou tvrdit. Normy spisovné češtiny se uvolňují a také se přenášejí na mluvčí vystupující na televizní obrazovce. Divák pak takovýto kód přijímá jako normu, která je správná, možná i závazná. Ale nejenom uvolňující se norma ovlivňuje mluvené projevy jednotlivých mluvčích v televizi. Osobitý jazykový projev je formován mnoha faktory. Obecně je však očekáván spisovný jazyk. Ne všichni mluvčí jsou ale schopni či dokonce ochotni svůj jazykový kód přepínat v závislosti na situaci. V jakých situacích a jakým způsobem dochází k porušování pravidel spisovné češtiny v současných mediálních projevech nás bude zajímat v této diplomové práci.

2. Teoretická část

2.1 Komunikace a slohotvorní činitelé

Existují různé druhy komunikace. Primárně ji můžeme rozdělit na přímou a nepřímou, dále na verbální a neverbální, písemnou a mluvenou a také na oficiální (veřejnou) a neoficiální (soukromou). S verbální komunikací souvisí volba výrazových (lexikálních) prostředků, kterou ovlivňují další faktory, kterým se souhrnným názvem říká slohotvorní činitelé. Ti se dále dělí na objektivní a subjektivní v závislosti na vztahu k mluvčímu. „*Objektivní slohotvorní činitelé stojí v procesu komunikace mimo subjekt, původce.*“ (Čechová, 1997, s. 51) Jinými slovy, nejsou ovlivňovány charakterem, vlastnostmi a schopnostmi mluvčího. Mezi tyto faktory patří např. základní funkce komunikace, ráz komunikátu, záměr nebo cíl komunikace, téma, komunikační situace, připravenost projevu. (Čechová, 1997, s. 51)

Verbální komunikace má mnoho funkcí. Za základní funkci komunikátu považujeme funkci „*dorozumívací neboli komunikační.*“ (Čechová, 1997, s. 51) Někdy je toto označení nahrazováno termínem sdělovací. Další funkce jsou např. funkce persvazivní, direktivní, odborně sdělná a vzdělávací. (Čechová, 1997, s. 51) Funkce projevu ovlivňují jazykové prostředky a ty vytvářejí jednotlivé styly.

Rázem komunikátu se rozumí oficiálnost a neoficiálnost projevu. Ten souvisí s komunikační situací a vychází z cíle a funkce projevu. „*Míra oficiálnosti souvisí s veřejností a závažností komunikačního aktu a s jeho společenským dosahem a významem.*“ (Čechová, 1997, s. 53) Např. slavnostní ráz, který je velmi oficiální, „*se odráží v uvážené volbě výrazových prostředků*

(často i knižních) a v porušování stereotypu vyjádření.“ (Čechová, 1997, s. 53) Proti tomu pro soukromý (neoficiální projev) je příznačná hovorová a také obecná čeština nebo dialekty.

Komunikační situace v širším smyslu zahrnuje všechny existující objektivní a subjektivní činitele. V užším smyslu jde o situaci, atmosféru danou prostředím, kvalitu a okruh adresátů. Jde tedy o vliv prostředí, za níž komunikát vzniká a který ovlivňuje výběr lexémů a modifikují styl. (Čechová, 1997, s. 54)

Komunikáty mohou být buď předem připravené, nebo nepřípravené. Připravenost bývá charakteristická pro písemné projevy, nepřípravenost je dominantní pro mluvenou formu komunikace. Připravené projevy jsou přehledné, myšlenkově a jazykově propracované. Nepřípravené (mluvené) projevy jsou spontánní a bezprostřední. Objevuje se zde „časté nemotivované opakování, přemíra zájmen a celková nepropracovanost syntaktické stránky promluv.“ (Čechová, 1997, s. 57) Tyto jevy často „snižují kulturu mluvené řeči.“ (Čechová, 1997, s. 57)

Téma komunikace je spjato se situací, ovlivňuje vlastnosti komunikátu i volbu komunikačního kódu. Každé téma je spjato s určitými výrazovými prostředky a určitou stylovou sférou. (Čechová, 1997, s. 59)

Vedle slohotvorných činitelů objektivních se objevují také činitele subjektivní. Je to soubor faktorů, které „vycházejí z komunikujícího subjektu, jsou jím podmíněni a souvisejí se všemi jeho kvalitami, svéráznostmi a vlastnostmi.“ (Čechová, 1997, s. 60) Subjektivní činitele mohou být označovani jako individuální, protože modifikují svébytný jazykový styl mluvčího (autora promluvy). Mezi subjektivní činitele patří např. všeobecné a odborné vzdělání, pohlaví, věk, životní zkušenosti, kulturní a společenský rozhled, zaměstnání, povahové a mentální vlastnosti mluvčího, aktuální fyzický a psychický stav, aj. Specifický jazykový projev ovlivňuje také např. četba (citáty, aforismy, frazeologie, knižnost při vyjadřování) a jazykové znalosti. (Čechová, 1997, s. 60) Subjektivní činitele hrají velkou roli v utváření specifického autorského mluveného projevu. Tyto faktory tvoří výrazné rozdíly v mluvené řeči jednotlivých mluvčích. (Čechová, 1997, s. 142)

2. 2 Mluvené projevy a motivovanost jazykových prostředků

Mluvený projev, který je v centru zájmu této práce, má své specifické charakteristiky. Jednou z nich je možnost využití intonačních prostředků a dynamického členění věty i nadvětných útvarů.

Dalším znakem je možnost dodatkově připojovat větné členy i celé věty, lze klást jádro výpovědi na začátek věty nebo doprostřed věty bez citového zabarvení projevu. Projevuje se zde tendence odsouvat formální prvky větné výstavby na konec věty apod. Jako patologické nebo nesprávné jevy se většinou nehodnotí apoziopéze, přechytnutí nebo anakoluty. (Čechová, 1997, s. 136)

Charakteristická je také nepřipravenost (zejména v běžných hovorech, ve kterých projev vychází z určité komunikační situace), neměnnost (nemůžeme měnit a přetvářet větné konstrukce jako u psaného projevu, můžeme větné konstrukce pouze dodatečně opravovat nebo upřesňovat) a jistá nezachytitelnost (řeč plyne, nemůžeme ji procházet znovu později, jako je tomu u psaného textu). Samozřejmě dnes již existují různá zvuková i obrazová zařízení pro uchování mluveného slova.

Zásadním znakem mluveného projevu je však možnost použití neverbální komunikace. „*Vyjádřování neverbální je umožněno přítomností adresáta mluveného projevu a jeho příčinou je někdy neschopnost mluvčího vyjádřit se.*“ (Čechová, 1997, s. 136) Dalším důvodem, proč mluvčí používá neverbální komunikaci, jsou tabuizované nebo citové výrazy (např. sexuální). (Čechová, 1997, s. 136) Neverbální komunikací také mluvčí nebo adresát naznačuje své rozpoložení nebo stanovisko k probíranému tématu, aktérům či vysloveným výrokům.

Jaké výrazové prostředky využívají mluvčí v mluvených projevech? Jiří Hronek se ve své knize *Obecná čeština*^[1] z roku 1972 věnuje (mimo jiné) motivaci výběru jazykových prostředků – v tomto případě volbě mezi spisovnou a obecnou formou jazyka. Podle Hronka, (1972, s. 100–101) volbu prostředků v konkrétních situacích ovlivňují činitelé daní jazykovou strukturou a také činitelé

mimojazykové, mezi něž z velké části patří faktory psychologické. Velkou roli rovněž hraje situace.

Mezi psychologické činitele patří tedy původ mluvčího (zvláště výrazně se to projeví, pokud mluvčí vyrůstá na Moravě), vztah mluvčího ke spisovnému jazyku (zda je aktivním uživatelem spisovné češtiny), míra přizpůsobivosti k prostředí, věk, aj. (Hronek, 1972, s. 103–104)

Hronek (1972, s. 104–105) dále uvádí, že proti dřívějším obdobím společenského vývoje aktivních uživatelů spisovného jazyka přibývá, zejména jeho psané formy, i když je motivací třeba jen zaměstnání. Podle Hronka (1972, s. 106) důvodem, proč v běžném hovoru dáváme přednost obecné češtině před tou spisovnou, je to, že spisovná čeština působí na mnoho mluvčích archaicky.

Temperament a emoce jsou rovněž výrazným vnitřním (psychologickým) činitelem. Hronek (1972, s. 105) k tomu říká:
„... mluvčí impulzivnější, s vitálnějším temperamentem, jehož emotivita se výrazněji odráží v chování, bude poměrně častěji volit prostředky nespisovné (nebo ne plně spisovné) než člověk s převahou dispozic vrozených a s větší vzrušivostí volní než citovou.“ A dodává (1972, s.106), že emoce se vyjadřují spíše nespisovnými prostředky – stejně tak rychlá, vzrušená řeč. Naopak klidná, intelektuálně zabarvená řeč bude spíše spisovná.

Z hlediska věkového s emocemi nejvíce souvisí doba dospívání. Podle Hronka (1972, s. 107) je tato doba spojena s větší impulsivností a to je bližší vyjadřování méně spisovnému. Ve slovní zásobě i tvarosloví se často objevují slangové prostředky.

Důležitým faktorem pro volbu jazykových prostředků je také jedincova schopnost přizpůsobovat jazykový kód situaci. Jinými slovy schopnost užívat vhodné jazykové prostředky v různých situacích. Hronek (1972, s. 107) uvádí, že nepřizpůsobivý jedinec v běžné mluvě užívá prostředků, na které je od dětství zvyklý. Většinou se jedná o nespisovnou češtinu. Naopak u přizpůsobivějšího jedince, který je ovlivněn výchovou, rozhlasem a kulturními institucemi, dochází ke tzv. kultivaci projevu.

Kultivace je podle Hronka (tamtéž) dvojí. Jde o kultivaci spisovnosti

a o kultivaci funkčnosti projevu, což je ona schopnost vhodně volit jazykové prostředky podle situace. Hronek (tamtéž) se kloní k názoru, že školní výchova a kulturní instituce podněcují spíše kultivaci ke spisovnosti.

Výrazové prostředky konkrétní komunikační situace determinují tyto faktory: soukromost či veřejnost projevu, vztah mluvčího a posluchače a předmět hovoru. (Hronek, 1972, s. 108) Problém může nastat v dekodování, zda je projev čistě soukromý nebo veřejný. Takovým příkladem může být jazyk rozhlasových besed, kde se ukazuje složitý vztah mezi spisovnou a obecnou češtinou. Zde by měl reportér mluvit spisovnou češtinou, protože mluví veřejně, avšak ve snaze nenarušovat bezprostřednost besedy, je nucen se od normy odchýlit. (Hronek, tamtéž)

V soukromém rozhovoru mluvčích odlišných jazykových typů může dojít k přizpůsobení se jazykovým kódem jednomu z nich. Např. mluvčí užívající hlavně obecnou češtinu bude hovořit spisovnou češtinou. Zde však hraje důležitou roli také to, jak dobře se daní mluvčí znají. Pokud jde o setkání dvou neznámých osob, bude s největší pravděpodobností užita spisovná forma jazyka. (Hronek, 1972, s. 109)

I téma může být rozhodujícím faktorem při výběru jazykových prostředků v běžném hovoru. V hovoru mluvčích zvyklých konverzovat obecnou češtinou se kód pravděpodobně nezmění, ani pokud budou mluvit o odborných věcech. Odborné výrazy pak budou buď slangové, nebo budou lexikální jednotky spisovné s morfologií obecné češtiny. V případě, že se sejdou dva různé jazykové typy (spisovný a nespisovný uživatel), téma rozhodne o jazykovém kódu. (Hronek, 1972, s. 110)

Autorky, Schneiderová a Hoffmannová napsaly publikaci s názvem *Mluvená čeština v autentických textech*.^[2] Tato kniha obsahuje jazykové rozborů konkrétních autentických promluv mluvčích různých věkových skupin, vzdělání a povolání. Jedná se tedy o rozbor různých běžných komunikačních situací jako návštěva u lékaře, rozhovor mezi babičkou a vnučkou, rozhovor mezi odborníky, záznam rozhovoru z linky 150, apod. Jednotlivé promluvy jsou analyzovány z jazykového hlediska, nejprve je však popsána situace (např. že nahrávka byla pořízena během návštěvy mezi dvěma dvojicemi mladých manželů, že je to záznam společenské konverzace, je zde nastíněno téma rozhovoru, aj.) Následuje jazykový rozbor z

hlediska morfoložického, syntaktického a lexikálního.

2.3 Mluvená publicistika

Mezi mluvené projevy patří také mluvená publicistika. S tímto pojmem souvisí televizní a rozhlasové zpravodajství, komentáře, besedy k aktuálním událostem, reportáže a rozhovory s významnými společenskými osobnostmi. (Čechová, 1997, s. 192)

I když bývají tyto projevy více či méně připravené, nevyhnou se průvodním negativním rysům mluvenosti. Mluvčí (především moderátor) se často „*dopouští přeřeknutí, opakování výrazů, zařazují do projevu výplňková a nefunkční slova.*“ (Čechová, 1997, s. 193) Dále se zde objevují kontaktní prostředky, zvláště oslovení a řečnické otázky, charakteristické jsou také prostředky mimojazykové (extralingvální – mimické a gestikulační) a parajazykové (paralingvální – intonace, frázování projevu, pauza, tempo řeči, síla hlasu, aj.). (Čechová, 1997, s. 193)

„*Mluvenou publicistiku představují jak projevy vysoce oficiální, tak „nevázané,“ bezprostřední.*“ (Čechová, 1997, s. 193) Do popředí stále více vstupuje obsah a bezprostřednost podání, ztrácí se okázalost a oficialita projevu. Speciální typ mluvené publicistiky představují dialogické projevy.

Dialog má *dva nebo více komunikačně aktivních mluvčích, kteří buď participují na stejném tématu... nebo mohou vnášet témata různá. Typický dialog je mluvený a je spojen s bezprostředním kontaktem komunikant...*“ (Čechová, 1997, s. 78) Rysy dialogu má např. rozhovor nebo debata.

Formu dialogu nebo debaty mají také některé televizní pořady (Máte slovo, Otázky Václava Moravce, Partie). Tyto televizní debaty bývají politicky a společensky zaměřené, tzn. zabývají se aktuálními společenskými tématy nebo problémy týkající české, nebo evropské společnosti. Přítomen je vždy moderátor, který řídí, organizuje, usměrňuje a rovněž zprostředkovává komunikaci jak mezi přítomnými hosty (mezi něž patří politici, odborníci z různých sfér, ale v některých pořadech také řadoví občané České republiky), tak mezi studiem a diváky u obrazovek.

I televizní dialog, stejně tak jako jakákoliv specifická komunikace, má své jazykové charakteristiky. A tyto charakteristiky jsou v centru výzkumu této práce.

Tímto tématem se zabývali již někteří lingvisté, kteří zkoumali jazyk těchto pořadů. Uvedme např. Lucii Jílkovou a její článek *Krásný ztráty v knižní podobě a v korpusu Dialog*[3], Světlu Čmejrkovou, která napsala článek *Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu*[4] nebo také Janu Hoffmannovou, která jazykově rozebrala interview ve svém článku *Interview: mezi mluveným a psaným textem*[5]. Za zmínku jistě stojí také kniha *Jazyk, média a politika*[6], jejímiž editorkami jsou Světlá Čmejrková a Jana Hoffmannová, a která informuje o výzkumu českých a slovenských veřejných mluvených projevů v 90. letech.

Článek Lucie Jílkové analyzuje rozdíly mezi tištěnou verzí televizního pořadu *Krásný ztráty* a její autentickou (mluvenou) verzí. V tomto článku Jílková rovněž poukazuje na některé charakteristické znaky mluveného slova, které by v psaném textu působili rušivě (např. nadbytečné použití zájmena *ten, ta, to*; eliminace protického *v-*). Proto jsou texty, které vychází z nepřipraveného mluveného projevu (interview) modifikovány.

Jana Hoffmannová se v úvodu svého článku o interview zaměřuje na proces vzniku tohoto (zejména publicistického) žánru. Hoffmannová zde popisuje fáze interview od přípravy otázek novináře až po přečtení rozhovoru čtenářem. Dále rozebírá jazykovou stránku interview z hlediska spisovnosti a nespisovnosti jazyka. Hoffmannová říká, že volbu verbálních výrazových prostředků ovlivňuje několik faktorů. Mezi ně patří např. dotazovaná osobnost, která musí „*projevit svůj postoj k rozvrstvení národního jazyka a k jeho jednotlivým útvarům*,” (Hoffmannová, 1992, s. 61) přesto však výsledný jazykový kód záleží na novináři, který buď zachová osobitý jazykový styl osobnosti, nebo ho upraví podle zvykové zobrazovací konvence. Samozřejmě také záleží na dohodě o výsledné podobě textu s osobností. Podle Hoffmanové (1992, s. 62) to, jak čtenář posuzuje nespisovnost nebo spisovnost v textu, závisí také na publiku nebo čtenáři. Zejména mladý a nekonformní čtenář ocení spíše neformální jazykový projev, výlučně spisovná čeština na něj může

působit nepřiměřeně akademicky nebo dokonce vzbuzovat averzi. Tyto závěry autorka článku vyvodila (nejen) z analýzy šesti otištěných rozhovorů se známými osobnostmi. V následující části článku Hoffmannová rozebírá jednotlivé rozhovory z hlediska hláskosloví, tvarosloví, rozvrstvení slovní zásoby

a syntaxe. V každé oblasti uvádí, jaké prvky nespisovné češtiny se v každé jazykové oblasti objevují.

V oblasti hláskosloví Hoffmannová (1992, s. 63) uvádí např. *-ej-* v základu slov (*bejt, prej, cejtít, vydejchává se*), hovorové *-í-* v základu slov (*nejmíň, převlíknout se*) nebo protetické *v-* (*vo, von, vod, vostuda, vohrnout nos*).

Mezi tvaroslovné prvky nespisovné (nebo hovorové) češtiny, které se objevují v analyzovaných rozhovorech, patří (1992, s. 63) *-ej* místo *-í/ -ý* v koncovkách zájmen a adjektiv (*bejvalej manžel, takovej m těm praktickejm lidskejm průběhům*), slovesné tvary činného přičestí bez koncového *-l* (*řek, utek*) nebo tvary 3. osoby plurálu bez koncového *-í* (*bydlej, netušej*). Podle Hoffmannové mezi hovorové prvky patří *-í* v koncovkách neutra proti spisovnému *-é/ -á* (*do tý Prahy, takový ty novinářský obraty*), *-ma* v instrumentálu plurálu *s lidma, s firmama, mezi náma*), dále tvar *lidi* v nominativu plurálu, *bysme/ abysme, říct, odjet*. Dále také *ty* místo *ti* (*ty borci*) nebo *jí* ve 4. p. místo *ji* (*že jí nehráli*).

Slovní zásoba podle Hoffmannové (1992, s. 63) závisí na tématu rozhovoru a také profesi dotazovaného. Proto se zde objevují četné profesionalismy, slangové výrazy vedle spisovných odborných termínů

a obecně intelektuálské výrazy (např. *globální, aplikovat*) nebo také silně expresivní a nespisovné, až vulgární výrazivo. Objevuje se zde univerbizace (např. *prezenčka*), zesilující, intenzifikační výrazy (*strašně, hrozně, děsně, neskutečně*), a také frekventované nespisovné výrazy cizího původu (*furt, holt, fifty- fifty*).

Oblast syntaxe je podle Hoffmannové (1992, s. 63–64) přizpůsobena skladebné konvenci psaného projevu a to z důvodu přijatelnosti pro čtenáře. Autentičnost autoři zachovávají u navazovacích a členicích signálů textu, jež jsou typickým příznakem nespisovného vyjadřování (např. *no, nojo, jo, asi jo, žejo, hele*). Hoffmannová (1992, s. 64) dále tvrdí, že množství nespisovných nebo ne zcela spisovných výrazových prostředků je poměrně snesitelné a uvádí, že

někdy dochází k hromadění nespisovných prvků v textu, protože např. nespisovné prvky lexikální přitahují také prvky tvaroslovné (např. *takovýhle blbý kecy*). Obvykle však podle Hoffmannové (1992, s. 64) ve větě (nebo souvětí) dochází ke kompenzaci výrazně nespisovného prvku výrazně spisovným a dochází k nápadným kontrastům (např. *okruh přemejšlivých diváků*).

V poslední části svého článku o interview Hoffmannová analyzuje jednotlivé rozhovory z hlediska výše uvedených kategorií a vyzdvihuje specifické jazykové zvláštnosti jednotlivých dotazovaných a také případy, kdy dochází k výrazně nespisovnému vyjadřování (např. citace další osobnosti).

Článek Světlý Čmejrkové se věnuje přímo televizním debatám, stejně jako tato diplomová práce. V úvodu Čmejrková objasňuje proměnu pojmu veřejný mluvený projev v 90. letech 20. století. Dříve byl podle Čmejrkové (1999, s. 247) pojem veřejný mluvený projev chápán jako monologický, mluvčí si volil téma a osnovu, jazykový kód, tento typ projevu měl tichého (nezasahujícího) adresáta, aj. „*Veřejné mediální projevy tohoto druhu se ovšem staly spíše výjimkou omezenou na příležitosti oficiální a slavnostní. Devadesátá léta vtiskla veřejnému projevu ráz interview, dialogu, debaty, diskuse, polemiky.*“ (Čmejrková, 1999, s. 247) Podle autorky (tamtéž) se z monologického projevu stal projev konfrontační a pro diváka je nyní oblíbeným způsobem televizní zábavy a také zdrojem informací, někdy také nazývaným anglickým výrazem *confrontainment* (konfrontace a zábava).

V tomto typu veřejného mluveného projevu se mluvčí dostává do zcela nové komunikační situace. Nyní „...*osobnost veřejného života má jen zřídka možnost obracet se k publiku s projevem monologickým, předem připraveným, promyšleným a učesaným, a o to častěji se ocitá v palbě otázek, na něž je nucena odpovídat, a/ nebo se ocitá tváří v tvář přímému odpůrci, který její tvrzení zpochybňuje či přímo neguje.*“ (Čmejrková, 1999, s. 247)

Čmejrková (1999, s. 248) uvádí, že mluvčí v tomto typu projevu pronáší svou řeč přetržitě a musí ji neustále přizpůsobovat vývoji komunikační situace, jejíž charakter je často konfrontační až kontroverzní. Záměrem novináře bývá přimět osobnost k formulaci jednoznačné odpovědi na často sporné téma, zatímco pokud je hostem politik, rád by využil rozhovor k propagaci své strany a zvolil si téma, které je pro něj výhodné. Moderátor se však snaží o to, aby byl rozhovor zajímavý

pro diváky. Proto není podle autorky (1999, s. 249) mediální dialog dialogem v pravém slova smyslu: „...*dialog mezi přímými účastníky dialogu se stává dialogem pro třetí osoby, které dialogu naslouchají, podobně jako tomu bývá u dialogu jevištního.*“ A dodává (tamtéž), že publikum je v mediálním rozhovoru pouze tušené, některé televizní pořady však mají publikum studiové, takže je zde dokonce více okruhů adresátů – ti ve studiu, ti u obrazovek.

Ještě složitější je komunikační situace. Moderátor se během dialogu obrací k hostu/ hostům a také k studiovým divákům nebo divákům u obrazovek. Při interview, kdy je do studia pozváno více hostů, je jejich základní funkcí odpovídat na redaktorovy otázky, a dále také zpochybňovat nebo vyvracet tvrzení druhého z hostů. (Čmejrková, 1999, s. 249)

Zajímavý je také způsob oslovování. Pro oslovení redaktora si podle Čmejrkové (1999, s. 250) hosté zásadně vybírají 2. os. pl., zatímco o druhém hostu mluvčí hovoří ve 3. os. j. č.. Pokud mluvčí použije 2. os. pl. ve vztahu k druhému hostu, značí to zpravidla nesouhlas s jeho promluvou/ názorem. V případě ostrého střetu účastníci často komunikují přímo – přestanou brát na vědomí zprostředkující úlohu moderátora.

V dalších částech článku se Čmejrková (1999) zabývá materiálem, ze kterého čerpala, variabilitou televizních debat – tedy debaty s různými záměry, řečovými strategiemi redaktorů i hostů, vztahu otázky a odpovědi neboli jestli tázaní odpovídají na otázku přímo, nebo se snaží odvést pozornost k jinému tématu.

Co se týče zaměření pořadů, Čmejrková (1999, s. 253–254) je rozděluje na dva typy. Prvním z nich je typ partnerský, který nemá osobnost tzv. zahnat do úzkých, ale naopak má být sebeprezentační. Druhým typem je typem jsou pořady, ve kterých má dojít k ostrému střetu osobností. S tím souvisí také různá úloha moderátora. V prvním typu pořadů moderátor neklade otázky nebo neprobírá téma, které je hostu nepříjemné, v druhém typu pořadů je tomu naopak, moderátor se snaží podpořit kontroverzi.

V následujících částech se Čmejrková (1999) věnuje otázkám

a odpovědím. Uvádí (1999, s. 256), že je třeba rozlišovat reakci na otázku a odpověď na otázku: „*Reakce je cokoliv, co následuje po otázce, ..., ale ne všechny reakce splňují kritéria odpovědi.*“ (Čmejková, tamtéž) Dále se Čmejková (1999) zaměřuje na odpovědi pro jednotlivé druhy otázek (doplňovací, zjišťovací). K odpovědím na zjišťovací otázky Čmejková (1999, s. 256) říká: „... *představa, že adekvátní odpovědi na zjišťovací otázku je za všech okolností odpověď typu ano či ne, je zkreslující, protože ne vždy se redaktor nebo divák s takto stručnou odpovědí hodlá spokojit.*“

Neméně zajímavé jsou řečové strategie moderátorů a hostů. Podle Čmejkové (1999, s. 256–257) moderátoři používají k řízení dialogu nejen otázky, ale také další typy promluv jako např. udílení slova, výzva, konstatování, shrnutí, vlastní interpretace předchozí odpovědi, reformulace, aj. Dále uvádí (1999, s. 257), že zvláště někteří moderátoři s oblibou používají vylučovací otázky, jimiž formulují dvě alternativy, ze kterých si má host jednu vybrat. Další z charakteristických strategií je udržení rozhovoru v určitém předem přichystaném řečišti nebo také moderátorova nestrannost. Podle Čmejkové (1999, s. 258–259) moderátor sice klade nepříjemné provokativní otázky, avšak při jejich formulaci se opírá o cizí zdroj, o cizí mínění, nebo alespoň užívá deagentivní výpovědi, aby nebyl nařčen z předpojatosti. Moderátor tak jedná proto, že je na něj kladen požadavek nestrannosti, nezaumatosti. Proto by se také podle Čmejkové (tamtéž) měl vyvarovat vyjadřování souhlasu nebo nesouhlasu s interviewovaným hostem.

Jako nejoblíbenější řečové strategie hostů/ osobností uvádí Čmejková (1999, s. 259) repliky *No comment* nebo české *Bez komentáře*. Dále se mohou objevit další tyto typy výpovědí/ odpovědí hostů: ostré ohrazení se proti vstupu redaktora, přesná odpověď ve stejném sémantickém a syntaktickém rámci otázky, odbočení od otázky, přímé nebo nepřímé odpovědi na zjišťovací/ doplňovací otázky, odmítnutí otázky, aj. (Čmejková, 1999, s. 259–261) Autorka (1999, s. 261) také uvádí:

„... *důvodů proč novinář nedostane odpověď na svou otázku, je celá řada, od těch situací, kdy pozvaný host odmítne odpovědět na otázku např. slovy No comment, Bez komentáře, anebo se vzepře*   *proti*   *samotné*   *formulaci*   *otázky,*
a tím i proti formulaci problému, který se za otázkou skrývá.“ A dodává (tamtéž): „*Napětí v mediálních interview vzniká velmi často proto, že se moderátor snaží vtěsnat hosta do svého vidění problému, vnutit mu své členění světa.*“

V závěru svého článku Čmejrková (1999, s. 265) říká, že mediální dialog je veřejným projevem, který se vede před publikem a pro publikum. Proto se politik snaží využít schématu otázek a odpovědí k tomu, aby své sdělení přehoupl přes stůl moderátora k televizním divákům.

Kniha *Jazyk, média, politika* obsahuje příspěvky jazykovědců na téma (veřejné) mluvené projevy, které se tematicky zaměřují na politickou sféru. Pro naše účely se hodí např. práce Olgy Müllerové[7] s názvem *Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání*, která analyzuje konkrétní rozhlasový publicistický pořad – Presklub rádia Frekvence 1. Müllerová uvádí, které charakteristické rysy interview v rozhlasové verzi zůstávají a dále také zmiňuje specifické rysy tohoto typu rozhovoru/ pořadu. Velkou pozornost přitom věnuje postavě moderátora – jeho vlastnostem a řečovým strategiím.

V úvodu Müllerová (s. 116) uvádí nevýhodu rozhlasových rozhovorů: „*Nedostatek bezprostředního vizuálního kontaktu s posluchači nutí autory pořadů i jejich realizátory ke kvalitním jazykovým a komunikačním výkonům a k užívání speciálních komunikačních prostředků, jimiž vizuální kontakt nahrazují.*“ Jako výhodu oproti televiznímu rozhovoru Müllerová (s. 116–117) vidí to, že rozhlasový rozhovor je adresován skutečným posluchačům, kteří mohou ihned reagovat. Nejběžnějším způsobem je telefonát, dnes už rovněž sms a emaily.

Avšak i rozhlasový telefonát má podle Müllerové (s. 117) svá specifika. Je to řízený rozhovor z hlediska trvání, obsahu, členění a stylu. Volající je svázán ve svém projevu – musí dodržet téma, je mu poskytnut malý prostor pro uplatnění, protože pouze klade otázky, a také není příliš vhodné, aby projevovatel své názory. Vstup je řízen moderátorem, který často přerušuje či násilně ukončí posluchačovu řeč.

Přetrvávajícím rysem interview v tomto typu rozhovoru podle Müllerové (tamtéž) je moderátorova role tazatele, hostova role je odpovídat na otázky. Přitom je zachováno také to, že host téměř nikdy nevstupuje do role tazatele, nepokládá věcnou otázku, i když by pro něj bylo příjemnější změnit téma.

V rozhlasovém pořadu Presklub se podle Müllerové (s. 123) objevuje několik způsobů vedení dialogu. Prvním typem jsou připravené/ nepřípravené otázky a následná odpověď. Druhým

je mikrodialog partnerů po odpovědi dotazovaného a třetí typ je smíšený dialog, kdy po otázce následuje odpověď, dále reakce moderátora – klade otázku a následuje nová odpověď hosta.

Důležitou schopností moderátora je rekonstrukční činnost, což znamená, že moderátor je schopen vystihnout jádro sdělení – nejčastěji jádro telefonátu. Někdy sdělení/ otázku parafrázuje, v časové tísni může rekonstrukci omezit na pouhá hesla. (Müllerová, s. 130–132)

Müllerová (s. 140–141) říká, že moderátor používá určité řečové strategie, stejně jako hosté – politici. Jednou z nich je užívání 3. os. j. č. místo 1. os. při zahajování a ukončování pořadu (př. *dobrý večer přeje Václav Moravec*). V případě, že moderátor o hostu referuje divákům, hovoří o něm ve 3. os. j. č.. Když k němu přímo promlouvá (jako k partneru rozhovoru), mluví ve 2. os. Volající oslovuje hosta rovněž ve 3. os. j. č., jelikož hosta nevidí. Někdy i host sám přejde ke 3. os. j. č..

Mezi další moderátorovy řečové strategie patří např. ironie, osobní/ soukromé otázky nebo otázky na tělo, což jsou do jisté míry provokativní/ nepříjemné otázky, které se týkají hostova veřejného působení. Ironie, která je velmi častým prvkem veřejných debat a rozhovorů zabývajících se politikou či společenskými problémy, se objevuje převážně v její negativní formě. Moderátoři v neposlední řadě rovněž užívají např. žert či odlehčení během svých rozhovorů. (Müllerová, s. 142–150)

Presklub Frekvence 1 má rovněž své stereotypy, mezi něž patří zahajování a ukončování pořadu, telefonáty posluchačů, nahrávky s životopisnými údaji hostů a také doslovné citáty a výroky hostů opatřené přesnými údaji. S těmito výroky jsou hosté často konfrontováni, ne však za účelem zesměšnění, ale za účelem ujasnění – dobrání se pravdy. (Müllerová, s. 150–152) Autorka (s. 152) k tomu rovněž dodává: „*Toto dobírání se „pravdy,” rozšifrování neurčitých, opatrných odpovědí, donucování hosta k jasné řeči patří k prostředkům, které z rutinního stereotypu činí zajímavou, užitečnou a do jisté míry i napínavou komunikaci.*“

V závěru Müllerová[8] tvrdí, že charakter, kvalita a oblíbenost rozhlasového nebo televizního pořadu závisí na moderátorovi, na jeho schopnostech organizovat, být rovnocenným

partnerem hostů, mít dobrý vztah s posluchači. S tím souvisí také moderátorova odbornost, informovanost a zasvěcenost a v neposlední řadě individuální moderátorský styl, kterým moderátor upoutá diváky.

Jazykovědci, jejichž práce již byly zmíněny, se při rozboru veřejných jazykových projevů často zabývají řečovými strategiemi jednotlivých mluvčích- např. strategie otázek a odpovědí, popisem nespisovných jazykových projevů, teorií motivace výběru jazykového kódu. Cílem této diplomové práce je zjistit, jak situace motivuje mluvčí při výběru jazykových prostředků, jaké prostředky v jakých situacích mluvčí použije a zda oponent/ další mluvčí přijme změnu kódu či zůstane u svého osobitého jazykového projevu.

3. Praktická část

3.1 Úvod

K analýze bylo celkem použito 16 dílů typově podobných pořadů jak z veřejnoprávní televize, tak z televize komerční. Pořady, které byly analyzovány, se zaměřují na politiku a události či problémy v české společnosti. Na veřejnoprávní televizi – ČT 1 byly zvoleny pořady Otázky Václava Moravce (dále jen OVM) a Máte slovo (dále jen MS). Jako typově stejný pořad byla k OVM vybrána Partie (dále jen P), kterou lze sledovat na soukromé televizi. Typově jsou také všechny tři pořady založeny na principu konfrontace, ne sebezprezentace a ani v jednom z pořadů nejsou přítomni diváci ve studiu. Jistý druh spojení s diváky má pořad Máte slovo, ve kterém se obecnost objevuje ve formě předem nahraných telefonátů, které jsou pořizovány přes diskuzní forum rádia Impuls. V telefonních nahrávkách vyjadřují běžní občané své názory ke stejnému tématu, o kterém diskutují hosté v televizním studiu. Ve vybraných dílech pořadů byly sledovány odchylky od spisovné normy v oblasti morfologické, syntaktické, lexikální a zvukové.

Konkrétní díly pořadů, které byly podrobeny jazykovému rozboru, byly následující:

Máte slovo 21. 1. 2010

Máte slovo 3. 6. 2010

Máte slovo 24. 6. 2010

Máte slovo 21. 10. 2010

Máte slovo 30. 9. 2010

Máte slovo 4. 11. 2010

Máte slovo 16. 12. 2010

Partie 6. 6. 2010

Partie 26. 9. 2010

Partie 17. 10. 2010

Partie 19. 12. 2010

Partie 2. 1. 2011

Otázky Václava Moravce 19. 9. 2010, 1. část

Otázky Václava Moravce 12. 12. 2010, 1. část

Otázky Václava Moravce 2. 1. 2011, 1. část

Otázky Václava Moravce 16. 1. 2011, 1. část

Všechny díly byly analyzovány z internetového videoarchivu jednotlivých televizí –
www.iprima.cz, www.ceskatelevize.cz.

U jednotlivých příkladů se mohou projevit několikasekundové odchylky mezi zaznamenaným časem promluvy a reálným časem promluvy v daném pořadu.

Způsob transkripce

Při transkripci příkladů jsem vycházela z transkripčních pravidel, která jsou prezentována v *Příruční mluvnici české*, avšak bez vyznačování přízvuků a intonace. Pokud v komentáři dochází k přeformulování příkladu nespisovného jevu v příklad spisovný, je již přepsán podle české pravopisné normy.

Charakteristika jednotlivých pořadů

Před analýzou vybraných úseků pořadů, které byly detailně rozebírány z různých jazykových rovin, bych se ráda zaměřila na jejich celkovou charakteristiku. Začnu pořadem veřejnoprávní televize s názvem Máte slovo. Tento pořad moderuje žena – Michaela Jílková, a je zaměřen na aktuální společenské problémy, které přímo zasahují běžné české občany. Skladba hostů je vždy pestrá. Ke každému rozebíranému tématu jsou přizváni odborníci z aktuálních oblastí, a také jsou vždy pozváni zástupci běžné české populace, kteří jsou daným společenským problémem znepokojeni. Pokaždé jsou tedy v jednom studiu přítomni zástupci odborné i veřejné populace, a o to zajímavější je sledovat jejich jazykový souboj. Počet účastníků komunikace bývá mezi pěti a sedmi. V tomto typu pořadu odborná veřejnost představuje vzor spisovného jazykového projevu s občasnými odchylkami od spisovné normy, kdežto mluvčí běžné veřejnosti jsou velmi často emotivně zainteresováni na dané otázce, a proto spíše inklinují k projevu nespisovnému. Michaela Jílková jako moderátorka pořadu udržuje spisovný jazykový kód.

Dalším televizním pořadem jsou Otázky Václava Moravce. I tento pořad je vysílán na veřejnoprávní televizi. Moderátorem je Václav Moravec a počet hostů bývá obvykle jeden až tři. Tato debata je rovněž společensky orientovaná, ale směřuje spíše k tématům politicky zaměřeným, a tomu odpovídá i skladba hostů. V tomto pořadu se vždy prezentuje některý ze zástupců české politické scény, v případě, že jsou přizváni i další hosté, bývají ze sféry odborné veřejnosti. Proti pořadu Máte slovo se zde nikdy neprezentuje běžná veřejnost. Tudiž je očekávána vysoká úroveň jazykového projevu mluvčích a tou je většinou spisovná čeština. Přestože mluvčí v tomto pořadu jsou schopni udržet spisovný jazykový kód po celou dobu pořadu, nevyhýbají se jim problémy zejména v syntaktické rovině jazyka. Co se týče jazykového projevu moderátora, ani u Václava Moravce se neobjevují výrazné odchylky od spisovné normy.

Posledním analyzovaným pořadem je Partie, kterou vysílá komerční televize. Partii moderuje Jan Punčochář. Zaměřením i strukturou je tento pořad totožný s Otázkami Václava Moravce. Partie se účastní jeden až dva hosté, vždy je přítomen zástupce české politické scény a nikdy mezi hosty není neodborná veřejnost. Moderátor je také reprezentantem spisovného kódu jazyka.

3.2 Morfologie

3.2.1 Nespisovné koncovky přídavných jmen a zájmen

V analyzovaných dílech jednotlivých pořadů se nejmórazněji projevíly odchylky od spisovné češtiny v oblasti morfologické. Jednalo se o prvky obecné češtiny, ke kterým se nejčastěji uchýlovali mluvčí v pořadu Máte slovo Michaely Jílkové, a to konkrétně hosté neodborné veřejnosti. Zástupci odborné veřejnosti se v této jazykové rovině odchylek od spisovné normy příliš často nedopouštěli.

Konkrétní projevy nespisovnosti pozorované v jednotlivých pořadech jsou následující: V koncovkách přídavných jmen zakončených *-é* se objevují koncovky *-ý* a to jak v singuláru, tak v plurálu. Tuto odchylku bylo možné pozorovat ve všech typech pořadů u různých mluvčích. Např. P, 26. 9. 2010, 02.00, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví – *...na každího ministra vibide ud'elat s tím něco pořádného...* Na této ukázce je zajímavé, že v první části věty použil mluvčí nespisovnou koncovku přídavného jména, avšak ve druhé části se drží spisovnosti. K nespisovnosti dochází v koncovce 4. pádu singuláru rodu mužského, kde by spisovný tvar měl být *...na každého ministra...*

P, 17. 10. 2010, Bohuslav Svoboda, poslanec za ODS, 01.40 – *... ten mandát f tuto chvíli je f klasický podobje...*Zde se nespisovnost objevila v koncovce 6. pádu singuláru rodu ženského. Spisovný tvar by měl být *...v klasické podobě...*

P, 26. 9. 2010, 04.10, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví – *...určítí apeli na pana ministra...*Opět nespisovnost v koncovce 1. pádu množného čísla mužského rodu, kde by spisovný tvar měl být *...určité apely...*

P, 17. 10. 2010, Bohuslav Svoboda, poslanec za ODS, 14.05 – ... *ne gdiš to berete tak jak to máte seřazení...* V této ukázce došlo k odchylce od spisovného tvaru ve 4. pádě množného čísla rodě ženském. Spisovný tvar je ...*jak to máte seřazené...*

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 38.15 – ... *jakmile tam je i malí množství alkoholu a je nehoda tak ste okamžitě viřzení človjek...* Zde se objevil nespisovný tvar přídavného jména v 1. pádě jednotného čísla rodu středního. Spisovně by byl ...*jakmile tam je i malé množství alkoholu...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 33.27 – ...*egzistoval zákon o tom že fšichňi sebou musí mít občanku tagže bježni bilo na sídlišťi že lidi chodili vinášet otkatki policajťi číhali za rohem tam je chitli v županu nebo fčemkolif f kabáťe přez treпки a zjistili že nemaj občanku pokutovali odváželi jaksi na tehdejší služebni veřejné bezpečnosti a něco podobného d'eláte dneska vi...* V tomto výňatku se projevila nespisovnost v 1. pádě jednotného čísla rodu středního. Spisovný tvar je ...*takže běžné bylo...*

MS, 30. 9. 2010, manažer, 09.37 – ...*gdiš vám zamňestnavatel prostě bude prostřednictvím toho středního menedžmentu vitvářet takoví nezdraví ovzduší...* V této ukázce se projevuje odchylka od spisovné normy ve 4. pádě jednotného čísla rodu středního u obou přívlastků shodných. Spisovně by slovní spojení bylo ...*takové nezdravé ovzduší...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 07.50 – ...*mi sme se přeci dohodli ve společnosti na celí zeměkouli že k tomu abichom mohli říďit řidičskí eh náki auto musíme projít nákejma skouškama ti sou víceměne celosvjetovje stejní...* Zde se nespisovnost objevuje ve tvarech dvou přídavných jmen. První je ...*na celý zeměkouli...*, kde se koncovka odchyluje od spisovné češtiny v 6. pádě jednotného čísla rodu ženského. Tudíž spisovně by spojení bylo následovně: ...*na celé zeměkouli...* Druhý nespisovný tvar je ve spojení ...*ty jsou víceměně celosvětově stejny...*, kde se jedná o odchylku v 1. pádě množného čísla rodu ženského. Spisovné je spojení ...*ty jsou víceměně celosvětově stejné...*

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 28.00 – ...*neňi to tak závažní...* Zde se nespisovný tvar projevuje v 1. pádě jednotného čísla rodu středního. Spisovná varianta by byla – ...*není to tak závažné...*

MS, 21. 1. 2010, řidič, 41.08 – ... *gdiš pojedu teřka tak se fsad'im že třikrát mě ňegdo zastaví a třikrát budu foukat což já mislim že ten čas bi mohli prostě viužit úplně na jiní vjeci...* Odchylka ve 4. pádě množného čísla ženského rodu. Spisovný tvar je ...*využit úplně na jiné věci...*

Stejný typ koncovky, kdy mluvčí koncovku *-é* nahradí koncovkou *-ý*, je i u zájmen,

nejčastěji u zájmena *který*. Např. MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 15.00 –...*celí národ fčetně policajtů na které já mám pifku za to dejcháňí*... Tato odchylka je ve 4. pádě množného čísla rodu mužského. Spisovně by byla... *na které já mám pifku*...

P, 26. 9. 2010, 04.57, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví – ...*v těch zákonech je strašně moc vjecí které sou důležití pro eventuelňí udržitelnost financování zdravotňictví*... Zde se nespisovný tvar objevuje u rodu ženského množného čísla ve 2. pádě a spisovná forma by byla ...*je strašně moc věcí, které*...

MS, 3. 6. 2010, student politologie, 25.53 –...*ve svím*... V tomto úryvku se jako nespisovný objevuje tvar zájmena *svůj* v 6. pádě jednotného čísla rodu středního. Spisovný tvar by byl ...*ve svém*...

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 34.40 –...*co se vlastně při tí bouračce stalo tagže pro každího policajta jednoduchí*... V této výpovědi se nespisovně projevuje ukazovací zájmeno *ta* v 6. pádě jednotného čísla rodu ženského, kde by spisovný tvar měl být ...*při té bouračce*...

Jako další znak nespisovnosti v současných mluvených televizních projevech se projevuje změna koncovky *-ý* na *-ej*, převážně u adjektiv v singuláru rodu mužského, někdy také u zájmen. Např. MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 28.10 –...*psychologickej signál*...

MS, 16. 12. 2010, Vítězslav Jandák, poslanec za ČSSD, 11.15 –...*víbornej model*...

MS, 16. 12. 2010, student gymnázia, 18.42 –...*blbej systém*...

MS, 16. 12. 2010, Vítězslav Jandák, poslanec za ČSSD, 15.38 –...*nešťastnej Paroubek*...

MS, 16. 12. 2010, student gymnázia, 20.38 –...*každej druhej občan to odkejval*...

MS, 3. 6. 2010, Rom, 11.10 – ...*já pouze říkám že je to velkej omil*...

P, 26. 9. 2010, 02.10, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví –...*protože to je obrovskej objem v legislativje a zákonu*...

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 15.55 – ...*jak se zapne tadihleta vaše nešťastná televizňí kamera tak to se každej nasupí*...

MS, 4. 11. 2010, senior, 03.40 –...*je v tom hroznej binec*...

Pro vybrané mluvčí je také typické univerzální používání tvrdých koncovek zájmen a

přídavných jmen bez rozlišování rodu v 1. pádě pl.

Např. OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 33.30 – *...gde bi ti hasiči mňeli...*

OVM, 2. 1. 2011, filozof, 28.10 – *...jsou lidé kteří...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 22.32 – *...ti kteří opravdu vňímají tu hudbu...* Na této ukázce je zajímavé, že mluvčí nejprve použije nespisovný tvar ukazovacího zájmena, ale následně pokračuje spisovně.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 26.52 – *...autoři kteří skutečně mu napíšou...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 08.22 – *...mladí kluci kteří se napijou...kdi nemaj žádnéj vstach a netušej že sou smrtelní a netušej že ostatní lidi sou smrtelní...*

Dále se zde uplatňují nespisovné koncovky zájmen v 7. pádě plurálu. Např. P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 04.10 – *... kdiž si s ňima ňegdo zvláště známí z televize kdo spívá promluví...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 05.33 – *...i gdiš to na oko vipadá že vlastně je to že se jim hodně pomůže tĕma součěžema...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 28.35 – *...on tam uspjel mezi tĕma nejlepšima...*

MS, 3. 6. 2010, Rom, 20.40 – *... vám fšichňi tleskají za to jak ste s tĕma cigánama zacvičila...*

MS, 16. 12. 2010, student gymnázia, 20.45 – *...bil natočenej při tom jak ...jo a ještě tadi s náma stojí pořát rok po tom...ten systém tí zpjetní vazbi... takovíhle lidi...*

Dalším znakem nespisovnosti v morfologické rovině mluvených projevů mluvčí je také nespisovné skloňování zájmena *ona*. V obou následujících případech se projevuje koncovku – respektive o nespisovnou dlouhou koncovku, ve 4. pádě singuláru. Např. v MS, 21. 1. 2010, důchodce, 37.25 – *...jak je možné že mi jí máme...*

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 25.00 – *...jestliže je na ní méně peňez...*

3.2.2 Nespisovné tvary sloves

Vedle toho se v selektovaných dílech objevuje změna koncovky *-í* na *-ej* ve 3. osobě plurálu přítomného času. Např. MS, 21. 1. 2010, řidič, 41.30 – ...*mladí lidi prostě jezdeej...*

OVM, 2. 1. 2011, filozof, 33.50 – ...*řsude se rodeej... mají do sebe cosi rasistického... ale to je náhodní...*

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 27.50 – ...*řsichňi řešej...*

Nebo také u sloves končících na *-ají/ -ejí* ve 3. osobě plurálu přítomného času dochází k vynechávání poslední hlásky. Např. OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 03.45 – ...*řsechni strani a gřechni prostě jiné jaksi skupinové zájmi maj řešení to neňi problém ale oňi maj to svoje řešení... proto máme vlastně strani že jo?...*

MS, 4. 11. 2010, senior, 04.15 – ...*tito instituce to nechaj rozebjehnout pak dete do lékárni a ste ř šoku...*

MS, 21. 1. 2010, Michaela Jílková, moderátorka, 30.15 – ... *nemaj ještě řidičák vyrazej si...*

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 16.15 – ...*v zahraničí třeba i východňi státi maj vřdicki přestupek u soudu...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 16.27 – ...*u mňe například se třička asi s Karlem Gotem neprodávaj...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 18.45 – ...*vivolávaj tadi jistí chaos...*

Inklinaci k obecné češtině se nevyhnulo ani préteritum sloves, konkrétně mužskému rodu singuláru. Zde dochází k vynechávání koncového *-l*. Např. P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 0.35 – ...*já bich neřek že je to kazeňi politikou...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 16.23 – ...*gdiř dete tam na objed tak tam si nesedaj vedle sebe k jednomu stolu lidé z jedné politické strani...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 03.55 – ...*gdiř jsem to zaslech...*

MS, 30. 9. 2010, státní zaměstnanec, 30.55 – ...*řim co sem řek...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 10.50 – ...*tehdá sem si řek...*

OVM, 2. 1. 2011, ministr, 22.40 – ...*možná ste to poplet vi...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 35.05 – ...*že bi ten trabant moh se polepřit...*

Stejný znak nesou také slovesa v 1. osobě plurálu přítomného/futurního. To bývá hodnoceno jako spisovné hovorové. Např. P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 21.00 –...*ten starí starí dluh budem postupně jak bude země bohatnout tak on svou vahou bude menší...*

MS, 21. 1. 2010, policista, 41.45 –...*pokud se budem bavit...*

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 21.30 –...*problémi pojmenujem...*

V některých případech se u mluvčích projevuje také nespisovný tvar 1. osoby plurálu podmíňovacího způsobu. Např. OVM, 2. 1. 2011, ministr, 13.53 –...*jestli vám za to stojí vůbec jestli bíme ho nemňeli zmenšit dokonce...*

OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 15.20 –...*v žádním případě...trvalá změna f tom viloučit ideologickí dohodi abíme žili z ňákých ideologickích pohledů...*

3.2.3 Stupňování příslovcí

Jako další odchylka od spisovnosti se projevuje také nespisovné stupňování příslovcí. Ve 2. stupni docházelo k modifikaci koncovky *-ěji* na *-ejc*. Např. MS, 21. 10. 2010, ředitel, 34.00 –...*osmiletí gymnázia... tam se říká... to neří dotážení... lehčejc jednodušejc... nezamňestnatelní... ešče dneska nejsme schopní...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 35.05 –...*zkusit to ud'elat richlejc...*

3.3 Syntax

3.3.1 Kongruence mezi větnými členy

Jako jeden z nejvýraznějších příznaků ze syntaktické roviny českého jazyka se u analyzovaných mluvčích projevilo porušování gramatické shody mezi různými větnými členy, jejichž tvary jsou na sobě gramaticky závislé.

U slovních spojení s podstatnými jmény středního rodu se často objevoval jeden z tzv. „umělých“ rysů kodifikace, a to zakončení *-i* místo *-a*, což je charakteristické v mluveném projevu. Např. P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 07. 20 – ...*ti jména jsou zveřejněna*... Zde je porušena shoda v rodě mezi ukazovacím zájmenem *ty* a řídicím podstatným jménem *jména*. Tvar zájmena koresponduje s ženským rodem 1. pádu množného čísla, kdežto podstatné jméno s 1. pádem množného čísla rodu středního. Spisovný tvar tohoto spojení by tudíž měl být ...*ta jména jsou zveřejněna*.. MS, 24. 6. 2010, psychiatrička, 24.20 – ...*ti d'ěfčata*... Zde nekoresponduje rod ukazovacího zájmena s rodem podstatného jména. Spisovně by měl u tohoto zájmena být použit střední rod množného čísla ...*ta d'ěvčata*....

MS, 21. 10. 2010, zástupce společnosti Cermat, 36. 20 – ...*ti pravidla hři jsou známi*... Opět nesoulad mezi přívlastkem *ty*, jehož tvar souhlasí s 1. pádem množného čísla rodu ženského, a řídicím substantivem *pravidla*, které koresponduje s 1. pádem množného čísla rodu středního. Stejně tak nám rodově nesouhlasí základní skladební dvojice – podmět a přísudek. Spisovně by spojení mělo být ...*ta pravidla jsou známa*...

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 18. 10 – ...*to jsou ti opatření*... Opět nekongruentní spojení přívlastku a řídicího podstatného jména. Při respektování rodu podstatného jména by spis. tvar zájmena měl být ...*ta opatření*...

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 04. 15 – ...*tihle slůvka*... Zde je také porušena shoda mezi ukazovacím zájmenem a podstatným jménem. Spis. tvar by měl být ...*tahle slůvka*...

Stejný rys nesou spojení, která jsou zakončená *-é* místo spisovného *-á*. Např. P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 09. 25 – ...*a tak sou to souboje dávno definovaných seskupení které se vzájemně nemají rádi*... V tomto úryvku je nekongruentně užito přívlastňovací zájmeno *který*, které je gramaticky vázáno na podstatné jméno *seskupení*. Proto by při spis. gramatickém propojení měl výsledný tvar být ...*seskupení, která*...

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 17. 45 – ...*to jsou ti další opatření*... Zde je nekongruentní spojení *ty další opatření*, kdy ukazovací zájmeno *ty* by mělo mít totožné rodové zakončení v množném čísle jako má řídicí podstatné jméno *opatření*. Koncovka zájmena by tudíž

v tomto případě měla být *-a*, tedy *ta další opatření*.

MS, 30. 9. 2010, nezaměstnaný, 35. 25 – ...*nejsou volné pracovní místa*... Tato neshoda v řídicím podstatném jméně naznačuje, že původně chtěl mluvčí použít spojení *volné pracovní pozice*, které by se gramaticky shodovalo s přídatným jménem *volný*, které je užito v rodě ženském, kdežto substantivum *místo* je rodu středního.

MS, 21. 1. 2010, policista, 38. 00 – ...*to jsou evropské přetpisi evropské doporučení*... Opět porušení shody v rodu mezi řídicím podstatným jménem *doporučení* a přívlastkem *evropské*. Přívlastek je v rodě ženském, kdežto řídicí člen je v rodě středním. Spisovně by spojení mělo být ... *to jsou evropská doporučení*

Porušení kongruence se dále objevuje v případech, kdy mluvčí změní slovní spojení v průběhu promluvy.

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 42. 08 – ...*nějaké vstupní bod*... V tomto spojení se objevila nekongruence mezi přívlastkem *nějaké* a řídicím podstatným jménem *bod* pravděpodobně z toho důvodu, že mluvčí se rozhodla pro změnu podstatného jména až během promluvy. Podle koncovky přídatného jména *nějaké* mluvčí původně zřejmě zamýšlela použít spojení se substantivem rodu středního, nakonec však zvolila rod mužský, ale celé spojení už nepřeformulovala.

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 16. 02 – ...*že už česká republika půjde do nějaké ekonomického růstu*... Tento úryvek je podobného rázu jako předchozí příklad. Nekongruence je důsledkem změny formulace během promluvy. Zde dochází k odlišnosti pádů i k odlišnosti rodové ve výsledném spojení *nějaké ekonomického růstu*. Přídatné jméno *nějaké* je užito ve 4. pádě jednotného čísla rodu ženského, zbytek konstrukce je ve 2. pádě jednotného čísla, ale rodu mužského.

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 40. 50 – ...*abi tam nějaká ta drobní pracovníci*... Do třetice Kristýna Kočí a její nekongruence mezi přívlastkem a řídicím substantivem. Stále stejná příčina této chyby. V tomto případě se objevil nesoulad v rodě a čísle. Přídatné jméno *nějaký* je použito v 1. pádě, čísle jednotném, rodu ženském. Zbytek konstrukce je užit v 1. pádě, čísle množném, rodě mužském.

3.3.2 Nedokončení výpovědi

Kromě porušování gramatické shody v pádě, rodě a čísle mezi jednotlivými větnými členy se u některých mluvčích objevuje také nedokončená výpověď a s ní související sémantické nepřesnosti. Mluvčí velice často v průběhu promluvy změni konstrukci. Nelze však hovořit o anakolutu v pravém slova smyslu. Např. P, 19. 9. 2010, Zdeněk Škromach, poslanec za ČSSD, 10.20 – *...odvádění pozornosti od závažnějších kauz, které se týkají vláda říká jsme protikorupční vláda a přitom klidně mezi sebou korupci trpí...* V tomto úseku mluvčí nedokončil přívlastkovou vedlejší větu a přešel na jinou větnou konstrukci. Lépe by bylo zformulovat souvětí takto: *... odvádění pozornosti od závažnějších kauz, které se týkají vlády. Vláda říká: jsme protikorupční vláda, a přitom mezi sebou korupci trpíme...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 25. 20 – *...abi se dočkali že je příjmu vislechnu jeho nabítku...* Zde mluvčí v první větě mluví o více osobách, tedy v množném čísle a ve druhé větě přechází k jednotnému číslu, což posluchače mate, jelikož netuší, o kom v jednotlivých částech mluvčí hovoří. Pokud bychom zachovali ráz první části, tak by výsledná konstrukce mohla být následující: *...aby se dočkali, že je příjmu, vyslechnu jejich nabídku...*

P, 19. 9. 2010, Zdeněk Škromach, poslanec za ČSSD, 34. 15 – *...je tam přez daňe daňové výnosy vracet kdíž nechat je tam a bavit se o tom jak podpoříme ten daňový pilíř...* Zde se projevuje nedokončení myšlenky v první části promluvy a skok k další myšlence. Lépe by bylo zkonstruovat souvětí následovně: *...je tam přes daně daňové výnosy vracet, když bychom ty daňové výnosy mohli nechat tam a bavit se o tom, jak podpoříme tento daňový pilíř...* Tento problém však může působit jako nešikovně zvolená elipsa, kdy je ve druhé větě vynechán podmět i část přísudku.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 28.40 – *...je takovou svěřací kazajkou a je strašný problém z něj uňiknout...* Zde není úplně jasné, o čem mluvčí ve druhé větě hovoří, jelikož v první větě hovoří o *svěřací kazajce*, která je ženského rodu, ve druhé části však na ni odkazuje zájmenem mužského rodu *něj*, což však působí jako odkaz na podstatné jméno *problém* ze druhé věty, a to sémanticky příliš nesouhlasí se sdělením z první věty.

3.3.3 Kontaminace neboli křížení vazeb

Další odchylkou od větné stavby, která se objevuje v projevech zkoumaných mluvčích, je kontaminace. Jedná se o křížení dvou vazeb, z níž vznikne další vazba, ale gramaticky nesprávná. Příklady jsou např. v MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 14.55 – ...*musíme mluvit ti věci naprosto jasné...* Zde je zkřížená konstrukce *říkat něco a mluvit o něčem*. Výsledkem je vazba *mluvit něco*.

P, 6. 6. 2010, Jan Punčochář, moderátor, 19.20 – ...*vi jste teď pane Tluchoři říkal hezki o tom jak dodržíte tu strukturu...* V tomto úryvku se opět smísily konstrukce *říkat něco a mluvit o něčem*, tentokrát opačně oproti minulému příkladu. Z těchto dvou konstrukcí se stala vazba *říkat o něčem*.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 02.36 – ...*pořád na mne něgdo něco chtěl vjedet nebo mne chtěl něco o něčem informovat...* Zde dochází ke křížení vazeb *chtít něco vědět* a *chtít něco od někoho vědět*.

U druhé konstrukce *chtít něco od někoho vědět* je navíc použita nesprávná předložka – *na* místo *od*, takže z toho vznikla vazba *chtít na někom něco vědět*, což považuji za nespisovné. Ve druhé části promluvového úseku chtěl mluvčí původně použít vazbu *chtít něco říci* a posléze se opravil a použil vazbu *chtít o něčem informovat*.

P, 6. 6. 2010, Petr Tluchoř, poslanec za ODS, 39.35 – ...*strana věci veřejné si uvědomuje že v tuto chvíli je zodpovědná k několika stotisícům voličům...* V tomto výňatku se projevuje kontaminace konstrukcí *mít zodpovědnost vůči* a pravděpodobně *být vázaný k někomu/ něčemu*. Kontaminací vznikla vazba *být zodpovědný k*.

OVM, 2. 1. 2011, filozof, 27.20 – ...*ukazují... o krizi a deficitu demokracie...* Zde se objevilo smísení konstrukcí *ukazovat na něco* a *vypovídat o něčem*. Výsledkem je vazba *ukazovat o něčem*.

MS, 30. 9. 2010, nezaměstnaný, 28.00 – ...*gde si mám jít pro peníze...* V tomto případě se zkřížily vazby *kde si mám vyzvednout peníze* a *kam si mám jít pro peníze*. Výsledná struktura je pak *kde si mám jít pro peníze*.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 02.30 – ...*selhání životních pro život orgánů...* V tomto úryvku se smíchaly vazby *selhání životních orgánů* a *selhání orgánů důležitých pro život*.

3.3.4 Elipsa

Pro mluvené projevy jsou také charakteristické výpustky neboli elipsy. Ani analyzovaní

mluvčí nebyli výjimkou a výpustek na základě kontextové souvislosti využívali. Např. OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 07.50 – ...část peněz...měli dojít k lékařům... Zde je ve druhé části výpovědi vynechán podmět *ty peníze* – ...část peněz... *ty peníze měly dojít k lékařům...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 20.10 – ...*má oprávnění nového vybrat...* V tomto případě je vynecháno slovní spojení *policejního prezidenta*, jelikož v předchozí debatě

mluvčí

hovořili

o volbě nového policejního prezidenta – ... *má oprávnění nového policejního prezidenta vybrat...*

Jedná se tedy o anaforickou elipsu.

OVM, 2. 1. 2011, ministr, 13.50 –... *co s tím koláčem... jestli se vůbec vyplatí...* Ve druhé části promluvy je vypuštěn podmět *ten koláč* – ...*co s tím koláčem... jestli se ten koláč vůbec vyplatí...* Opět anaforická elipsa.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 07.00 – ...*to jsou okolnosti které tomu dávají tisíc dalších doplňkových otázek než ty které byly v předcházejících dnech...* Ve druhé části je vypuštěno podmět *okolnosti* – ... *to jsou okolnosti, které tomu dávají tisíc dalších doplňkových otázek, než ty okolnosti, které byly v předcházejících dnech...* Jedná se o anaforickou elipsu.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 34.05 – ...*nýbrž kolik lůžek v pokoji jaká strana tam bude...* V první větě je vypuštěn přísudek *bude* – ...*nýbrž kolik lůžek bude v pokoji, jaká strana tam bude...* Zde se jedná o elipsu kataforickou, jelikož sloveso je vynecháno v první větě a je vyjádřeno až ve větě druhé.

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 16.40 – ...*zvýšíme hranici na dálnici...* V tomto případě je vynechán přívlastek neshodný předmětu *povolené rychlosti* – ... *zvýšíme hranici povolené rychlosti na dálnici...* Jedná se o elipsu anaforickou, jelikož tématem předchozí debaty byla rychlá jízda řidičů na českých silnicích.

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 34.35 – ...*nedovíme se z toho jestli ten člověk měl nula celá nula jedna nula celá pět tři celí dvje...* Zde je vynecháváno spojení *promile alkoholu*, které následuje za číslicí. Úplná výpověď by byla ... *nedovíme se, jestli ten člověk měl nule jedna promile alkoholu, jedna nula celá pět promile alkoholu, pět celé dva promile alkoholu...*

3.3.5 Slovosled

Přestože má čeština, oproti jiným jazykům, poměrně uvolněný slovosled, ne vždy se mluvčím podařilo uspořádat větné členění svých výpovědí takovým způsobem, aby jejich výpověď byla pro adresáta zcela srozumitelná či přirozeně česká. Dle mého názoru k tomuto jevu dochází z důvodu nepřipravenosti promluv a s tím souvisejícím nedostatkem výpovědní perspektivy - jednotlivé složky výpovědi nejsou stanoveny předem, ale jsou přidávány až v průběhu řeči. To však může někdy působit trošku neobratně. Např. P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 05.50 – ...*ministerstvo zemědělství potřebuje někoho dneska kdo neži sedlákem...* V tomto výňatku není zcela vhodně užito časové příslovce *dneska*. Toto příslovce by se hodilo umístit spíše mezi sloveso

potřebuje

a zájmeno *někoho*. Pak by ta konstrukce působila přirozeněji.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 07.12 – ...*já nechci rozehrávat žádnou velekauzu tadi...* Zde opět není zcela vhodně začleněno příslovce *tady*. Toto příslovce, jež bylo užito až na úplný konec výpovědi, působí, jako by ho tam mluvčí zařadil omylem. Ideální pozice pro toto příslovce by v této konstrukci byla mezi podmětem *já* a přísudkem *nechci*.

P, 19. 9. 2010, Jaromír Drábek, ministr práce a sociálních věcí, 22.50 – ...*abi to méne stálo...* Příklad příslovce způsobu, jakým je v této výpovědi *méně*, je vhodné používat až po slovese. Tady je zařazeno již před ním. Lepší konstrukce by tedy byla následující: ...*aby to stálo méně...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 29. 30 – ...*udeřilo do očí velmi silně...* Zde následují sloveso dvě příslovečná určení – příslovečné určení místa (*do očí*) a příslovečné určení způsobu (*velmi silně*). Toto pořadí však není úplně ideální, příslovečné určení způsobu by, dle běžného úzu, mělo následovat hned po přísudku, a dále by mělo následovat příslovečné určení místa. Avšak v tomto případě se zřejmě jednalo o zdůraznění intenzity.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 35. 00 – ...*že bi ten trabant moh se polepšit...* V tomto úryvku je nevhodně zakomponováno zvrtné *se*. Mnohem přirozenější místo by v této výpovědi

mělo

mezi

by

a *ten* – ...*že by se ten trabant moh polepšit...*

MS, 4. 11. 2010, zástupce farmaceutické firmy, 10. 32 – ...*já bich nejdřív okomentoval rád...* Příklad příslovce *rád*, které je součástí zdvořilostních frází, je zařazeno až na konec promluvového úseku a to pravděpodobně proto, že mluvčí toto příslovce do konstrukce dodal až po jejím vyčtení. Lépe by bylo zařadit příslovce způsobu *rád* před sloveso *okomentoval* – ... *já bych nejdřív rád okomentoval...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 04. 45 – ...*ta diskuze probíhá ještě...* V této výpovědi je nestandardně zařazeno příslovce *ještě*. Lépe by bylo toto příslovce včlenit mezi podmět a přísudek – ...*ta diskuze ještě probíhá...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 06. 45 – ...*vůbec tedy ještě ten proces není uzavření...* Zde je špatně začleněn podmět – *ten proces*, a jako následek je nutné přeorganizovat celé větné členění. Srozumitelnější konstrukce by byly tyto: ...*ten proces tedy ještě vůbec není uzavřený...* nebo ...*tedy, ten proces ještě vůbec není uzavřený...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 19. 30 – ...*on žádní právní dokument tady neuvedl...* Opět špatně zakomponované příslovce *tady*. V této výpovědi by bylo lépe umístit ho mezi podmět *on* a přívlastek *žádný* – ...*on tady žádný právní dokument neuvedl...*

OVM, 16. 1. 2011, zástupce lékařské komory, 54. 15 – ...*abi prostě ho zničil...* Zde narušuje přirozený slovosled umístění předmětu *ho* v kombinaci s příslovcem *prostě*, které ovšem také funguje jako vycpávkové slovo. Pokud by příslovce bylo vynecháno, přirozený slovosled by nebyl narušen, ovšem v případě této konstrukce by bylo lepší přemístit předmět mezi spojku *aby* a příslovce *prostě* – ...*aby ho prostě zničil...*

3.4 Slovní zásoba

3.4.1 Idiomy a frazémy

Oblast slovní zásoby umožňovala, aby se zde nejvíce projevila emotivnost jednotlivých mluvčích a vůbec vztah mluvčích k tématům, která byla v jednotlivých dílech debatních pořadů rozebírána. Největší míru emotivnosti nesl pořad Máte slovo. Bylo tomu tak z několika důvodů. Jeden z nich byl, že oproti pořadům Otázky Václava Moravce a Partie zde jako účastníci komunikační situace participují také zástupci běžného obyvatelstva, již jsou neprofesionálními mluvčími, kteří se navíc snaží hájit své zájmy, což ovlivňuje jejich výběr jazykových prostředků; jako neprofesionální mluvčí jsou ovlivňováni svými emocemi, které se nebojí ventilovat veřejně. Ostatně v tomto pořadu je velice žádoucí rozpoutat bouřlivou debatu mezi neodbornou a odbornou veřejností. Proto je pro tyto neprofesionální mluvčí charakteristické mimo jiné používání různých

frazémů a idiomů. Např. MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 15.00 – ...*celí národ fčetně policajtů na které já mám pifku za to dejcháňi...* *Mít pifku* znamená ‚být naštvaný na někoho‘.

MS, 30. 9. 2010, Michaela Jílková, moderátorka, 0.52 – ...*budete mít utrum...* Tento výrok znamená, že něčemu, co pro vás bylo výhodné, bude konec.

MS, 21. 10. 2010, zástupce společnosti Cermat, 18.32 – ...*vi tadi žonglujete s peňezma...* *Žonglovat s penězi* znamená, že si s nimi nezodpovědně pohráváte.

MS, 21. 10. 2010, student církevního gymnázia, 30.12 – ...*ministerstvo platí na hlavu...* Toto slovní spojení znamená, že obnos peněz, který ministerstvo vyplatí, závisí na počtu účastníků, v tomto případě studentů ve škole.

MS, 3. 6. 2010, Rom, 20.44 – ...*jak ste s t'ema cigánama zacvičila...* *Zacvičit s někým* znamená ‚úspěšně se vypořádat s někým nepohodlným‘.

MS, 21. 10. 2010, ředitel, 30.30 – ...*mňe nejvíc prostě jako pedagogovi prostě nejde pod nos...* Zde se objevuje frazém *nejde mi pod nos* znamená jinými slovy ‚nelíbí se mi‘.

MS, 21. 10. 2010, Josef Dobeš, ministr školství, 30.50 – ...*dejte laťku...* *Dát laťku* pak znamená, že mluvčí chce, aby byla určena hranice nebo limit.

OVM, 16. 1. 2011, zástupce lékařské komory, 54.35 – ...*že kidá hnůj na lékaře...* *Kydat hnůj na někoho* znamená ‚špinit něčí jméno, hanlivě se o někom vyjadřovat bez většího důvodu‘.

OVM, 16. 1. 2011, zástupce lékařské komory, 50.20 – ...*dát zelenou t'em našim úsporním opatřením přestat žvaňit a skutečně začít s tou reformou zdravotnictví...* Frazém *dát zelenou* znamená ‚povolit něco/ schválit něco.‘

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 21.40 – ...*bili tam problémi bili tam kostlivci ve skříni které řešíme...aš vitaháme fšechni ti kostlivce...* V tomto úryvku nazval Radek John *kostlivci ve skříni* trvající problémy ministerstva vnitra, které ještě nebyly vyřešeny od dob minulého ministra.

OVM, 12. 12. 2010, Ivan Langer, bývalý ministr vnitra, 20.40 – ...*padá mi to fšechno na hlavu...* Zde Ivan Langer kritizuje Radka Johna, že si neví rady s problémy svého resortu.

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 08.00 – ...*ucpat ti d'iri...* *Ucpat díry* v tomto politickém kontextu znamená vyřešit problémy nouzovým způsobem, ale bez efektu skutečné likvidace problémů.

P, 26. 9. 2010, 0.55, Jan Punčochář, moderátor – ...*abiste náhodou nešlápl někomu na kuří oko...* *Šlápnout na kuří oko* znamená ‚zasáhnout bolavé místo ve smyslu zasáhnout nějaký nežádoucí

problém’.

P, 26. 9. 2010, 05.50, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví – ...*abi krili situace ve státě...* Zde měl mluvčí na mysli, že někteří členové vlády se snaží ,zatajit pravé informace o dění ve státě veřejnosti’.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 01.05 – ...*obhájit svoje barvi...* Tímto výrokem chtěl Karel Gott říci, že ,člověk úspěšně zvládne svoji společenskou roli’.

P, 17. 10. 2010, Jan Punčochář, moderátor, 0.15 –...*mňeli voliči opjet po čtyřech letech možnost přebarvit svá města...* Výrok *možnost přebarvit svá města* znamená možnost ,změnit politickou situaci v jednotlivých městech díky komunálních volbách’. Barvy pak jsou symbolem pro jednotlivé politické strany. Pro každou politickou stranu je charakteristická jedna barva – např. ODS má modrou barvu.

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 05.03 – ...*nespjcháme za žádnými ministerskými koriti...* Tento výrok znamená, že zástupci strany Věci veřejné netouží jen získat ministerské pozice ve vládě.

P, 17. 10. 2010, Jan Punčochář, moderátor, 24.05 – ...*abi si Praha mohla ukrojit vjetší koláč z těch společných evropských peněz...* Spojení *ukrojit větší koláč z něčeho* znamená ,získat větší podíl z něčeho.’

P, 17. 10. 2010, Bohuslav Svoboda, primátor města Prahy, 10.22 – ...*přez to vlak nejede...* Tento idiom znamená, že už není jiných variant, jak zvládnout jistý úkol či problém.

P, 2. 1. 2011, Jan Punčochář, moderátor, 27.30 – ...*úspjch před listopadem...* Termínem *před listopadem* se myslí éra komunismu a socialismu v tehdejší Československu, tedy do listopadových událostí roku 1989.

3.4.2 Obecněčeské lexémy

Kromě frazémů a idiomů se v analyzovaných pořadech jako silně emotivní objevují lexémy obecně české. Např. P, 19. 9. 2010, Jaromír Drábek, ministr práce a sociálních věcí, 11.40, reaguje na Z. Škromacha 11.20 – ...*bich nigdi nepoužil takové sousloví jako že jsou to politické keci...* Spojení *politické kecy* má jednoznačně emočně záporný nádech. Zdeněk Škromach tím naznačuje, že pro něj je výpověď jeho oponenta naprostý nesmysl. V tomto výroku Jaromír Drábek parafrázuje Zdeňka Škromacha.

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 16.00 – ...*to se každěj nasupí*... V tomto výroku naráží pan prezident na politiky, kteří jakmile se zapnou kamery v poslanecké sněmovně, začnou být nejzapálenějšími bojovníky za práva občanů České republiky, kteří se začnou 'předvádět' i přesto, že v době absence kamer se chovají k ostatním poslancům přátelsky a bez jakékoliv slovní agresivity.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, 35.20 – ...*co se nabifluju*... Jinými slovy: co se naučím.

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 33.22 – ...*esembáci*... Dříve se tento výraz používal pro 'veřejnou bezpečnost' neboli policisty.

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 14.45 – ...*vjetšina d'iváků už z toho musí bejt úplně magor*... Termín *magor* znamená blázen.

MS, 21. 1. 2010, cizinec, 39.00 – ...*u baráku*... Jinými slovy: u domu.

MS, 21. 1. 2010, řidič, 41.10 – ...*tříkrát budu foukat*... *Foukat* obecněčesky znamená 'podrobit se dechové zkoušce při silniční kontrole policie'.

MS, 16. 12. 2010, Vítězslav Jandák, poslanec za ČSSD, parafráze předchozího mluvčího, 07.25 – ...*o prachách nemluví*... *Prachy* neboli peníze.

MS, 16. 12. 2010, poslanec za ODS, 18.19 – ...*tutovje*... Tento výraz lze nahradit výrazem spisovnějším *určitě*.

MS, 21. 10. 2010, zástupce společnosti Cermat, 18.00 – ...*jiná stori*... Tento výraz je přejat z angličtiny a znamená, že se jedná o něco jiného, takzvaně o jiný příběh. Jedná se o módní anglicismus.

MS, 21. 10. 2010, zástupce společnosti Cermat, 45.00 – ...*nic nekleklo*... Spojení *nic nekleklo* se používá místo spojení 'vše proběhlo bez problémů'.

MS, 30. 9. 2010, Michaela Jílková, moderátorka, 24.15 – ...*státní kasa*... Místo obecně českého *kasa* by se spíše hodil spisovný termín 'pokladna'.

MS, 4. 11. 2010, senior, 03.40 – ...*je v tom hroznej binec*... Obecně české slovo s citově záporným nábojem *binec* lze nahradit neutrálním výrazem 'nepořádek'.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 32.40 – ...*pač*...zkrácení spojky *poněvadž* dané vynecháním hlásek.

OVM, 16. 1. 2011, zástupce lékařské komory, 49.25 – ...*tím méně zbude na kšefti nejrůznějších zlodějů*... Jinými slovy: tím méně zbude na obchody nejrůznějších zlodějů. Výraz *kšeft* má záporný charakter, myslí se tím obchod, který není úplně poctivý.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda TOP 09, 37.05 – ...*ministr financí hlídá kasičku státní a tudíš každího voholil...* Ministr financí má na starosti státní pokladnu a termín *voholit někoho* znamená ‚sebrat někomu peníze.‘

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 10.50 – ...*tehdá sem si řek...*
Jinými slovy: tehdy jsem si řek. *Tehdá* je expresivní varianta.

Velice častým jevem je používání hovorové až nespisovné varianty příslovce času *ted'* – *ted'ka* a dokonce se v jednom pořadu objevila ryze nespisovná varianta *ted'kon*. Např. MS, 30. 9. 2010, státní zaměstnanec, 16.03 – ...*každí zamňestanec prost'e odvád'í náki přispjefki na státní politiku zamňestanosti přece a proč bi mňel bejt trestanej za to že zrovna tet'kon ta práce mu nevíhovuje...to je vážně důležitěj moment...*

P, 26. 9. 2010, 04.52, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví – ... *a tet'ka nejde mňe nejde o o chráňeňi nákého straňického kolegi...*

P, 26. 9. 2010, 08.32, Leoš Heger, ministr zdravotnictví – ... *a tet'ka se postupně viprazdňují...*

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 12.55 – ...*tet'ka...*

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 13.10 – ...*tet'ka...*

Četné odchylky od spisovné normy jsou zřetelné také u nespisovných variatnt ukazovacích zájmen. Např. OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 23.40 – ...*ona je tam ona je tam taki otáska generační proč k tomudle dochází dibisme nákim způsobem ... následní generace... tamhletom... tvrd'im že... čemu říkám...*

OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 31.00 – ...*o velkím časovím horizontu... málo podezřívavej krok některého ze států... říká... i dyš... tidleti politické...*

MS, 21. 10. 2010, zástupce společnosti Cermat, 36.10 – ...*tidlecti řeči...*

3.4.3 Univerbizace

Dále se zde objevuje univerbizace neboli utváření jednoslovných pojmenování skutečností z těch víceslovných. Např. P, 19. 91. 2010, Zdeněk Škromach, poslanec za ČSSD, 49.00 –...*kapacitu céčka*...Zdeněk Škromach měl na mysli ‚kapacitu trasy metra C‘.

MS, 21. 1. 2010, cizinec, 05.50 –...*techničák*... Ekvivalent pro ‚technický průkaz‘.

MS, 21. 1. 2010, dopravní expert, 17.10 – ...*bez řidičáku*... Původně, bez řidičského průkazu‘.

MS, 21.10.2010, ředitel, 21.10 – ...*pohřebáki*... Původní spojení je ‚pohřební službu‘.

MS, 21. 10. 2010, učitel, 33.38 – ...*středoškolákům*... Původní spojení je ‚středoškolský student‘.
Dnes už víceméně neutrální.

MS, 21. 10. 2010, na učitele reaguje student církevního gymnázia, 33.55 – ...*středoškolák*...
Původní slovní spojení je ‚středoškolský student‘.

MS, 3. 6. 2010, Rom, 09.04 – ...*sociálki*... Zde má mluvčí na mysli ‚úřad sociálních věcí‘.

MS, 4. 11. 2010, senior, 04.25 – ...*je doplatek stofka*... Zde je univerbizováno slovní spojení ‚sto korun‘ na *stovka*.

OVM, 2. 1. 2011, Václav Moravec, moderátor, 02.00 – ...*vítejte na čtřiadvacítce*... Moderátor vítá diváky na ‚kanálu dvacetčtyři České televize‘.

3.4.4 Profesní mluva a slang

V každém ze tří typů zkoumaných pořadů se objevují odborníci z různých vědních disciplín. Většinou se jedná o vysokoškolsky vzdělané osoby s vysokou úrovní jazykového projevu. V promluvách těchto osob se proto objevují různé odborné termíny nebo také profesní slang. Odborné termíny, které souvisí s profesí jednotlivých odborníků, pak můžeme rozdělit na ty přejaté z angličtiny a ty české. Profesní termíny přejaté z angličtiny byly přepsány podle jejich skutečného pravopisu ne foneticky.

Nejprve výčet příkladů českých odborných termínů a slangových výrazů, které se objevily v selektovaných dílech pořadů *Máte slovo*, *Otázky Václava Moravce* a *Partie*:

Spisovné odborné termíny pozorované v pořadech byly následující:

MS, 21. 1. 2010, náměstek, 18.48 – ...*nová trestní úprava*... Tento termín je z oblasti práva.

MS, 21. 1. 2010, policista se brání, 40.45 – ...*policista cizinecké policie kteří bude provádět otázku pátrání po cizincích*... *Provádět otázku pátrání* je policejní termín.

MS, 24. 6. 2010, odbornice na mentální anorexii, 39.25 – ...*autokanibalismus*... Tento termín je z oblasti psychologie.

MS, 21. 1. 2010, náměstek, 14.05 – ...*trestní represe*... Termín z oblasti práva.

MS, 30. 9. 2010, ministr, 41.00 – ...*konkurenční nevíhoda*... *nekalá konkurence*... Oba dva termíny pocházejí z oblasti obchodu.

Mezi ty slangové můžeme zařadit tyto:

MS, 21. 1. 2010, policista, 23.55 – ,...*řidič který pojede na motorce na áčku*... Opět policejní profesní slang. *Motorka áčko* znamená ,motorka, která spadá do kategorie řidičského oprávnění A1.

MS, 21. 1. 2010, policista, 24.10 – ...*řidič který má ájedničku*... *Ájednička* je univerbizace slovního spojení ,řidičský průkaz skupiny A1' a jedná se o policejní profesní slang.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 33.00 – ...*boháč*... *ten nasedne do medvjeda nebo do letadla*... *pojede do Švicar*... Zde je zajímavý výraz *medvěd*, který znamená automobil značky mercedes. Pravděpodobně slangový výraz.

Profesní odborné termíny přejaté z angličtiny, které mluvčí použili ve sledovaných pořadech, byly tyto: Např. MS, 30. 9. 2010, manažer, 9.50 – ...*mobbing*...výraz z oblasti pracovního práva ,šikana na pracovišti'.

P, 17. 10. 2010, Bohuslav Svoboda, primátor hlavního města Prahy, 09.50 – ...*ideoví statement*... Toto je termín z oblasti politiky. Znamená ,ideový výrok, názor'.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, 27.55 – ...*establishment*... Opět politický termín a znamená ,vládnoucí třída'.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, 16.25 – ...*uvidí tam merchant dizzying*... Výrok, který patří do oblasti obchodu a znamená ,obchodní trháč, obchodní zázrak'.

3.4.5 Cizí slova

Samozřejmě že nejen odborníci používali cizí slova. Někdy mluvčí používali slova cizího původu místo českých ekvivalentů, zřejmě ve snaze působit sečtější, intelektuálněji. Např. MS, 21. 1. 2010, náměstek, 22.40 – ...*obligatorně*... Český ekvivalent k tomuto cizímu slovu je ‚závazně‘.

MS, 3. 6. 2010, Rom, 15.35 – ...*integrování*... *generalizovat*... Cizí slovo ‚*integrovat*‘ lze nahradit českým ekvivalentem ‚začlenit,‘ slovo *generalizovat* lze nahradit českým ‚zevšeobecnit‘.

OVM, 16. 1. 2011, zástupce lékařské komory, 54.50 – ...*jak zabránit tomu exodu prvního března*... Cizí slovo *exodus* může být nahrazeno českým slovem ‚odchod‘ a jde o biblickou asociaci.

3.4.6 Zkratky

Mluvčí ve vybraných dílech pořadů používali také různé zkratky. Např. P, 19. 9. 2010, Zdeněk Škromach, poslanec za ČSSD, 04.20 – ...*to jsou věci které samozřejmě zajímají i TOP mislím si že bivalé lidovce*... TOP je zkratka politické strany a byla přednesena jako slovo.

P, 19. 9. 2010, Zdeněk Škromach, poslanec za ČSSD, 10.50 – ...*ani topka nemá zcela čisté svjedomí*... V tomto úryvku je ke zkratce připojena ženská koncovka *-ka* a zkratka se čte jako slovo. Jde o běžný způsob tvoření tzv. zkratkových slov.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 22.15 – ...*v ódéesce se vivíjí*... Ke zkratce politické strany je opět přidává ženská koncovka *-ka*, tato zkratka se čte po jednotlivých písmenech.

P, 6. 6. 2010, Kristýna Kočí, poslankyně za VV, 47.20 – ...*dvjestě tisíc věčkařů*... Věčkaři jsou poslanci a příznivci politické strany Věci veřejné.

MS, 21. 1. 2010, řidič, 22.45 – ...*na idnesu*... Idnes je internetový server novin Mladá fronta dnes, jehož adresa je www.idnes.cz.

MS, 4. 11. 2010, pí. Filipová, 09.00 – ...*co vede SUKL k tomu že*... Zkratka, která se čte jako slovo, znamená ‚Státní ústav pro kontrolu léčiv‘.

OVM, 16. 1. 2011, neurochirurg, 57.10 – ...*a přines nám mnoho kladného samozřejmě že se dalo richleji asi reagovat na SUKL a podobné věci*... Zkratka, která se čte jako slovo.

3.5 Zvukové jevy

Kromě odchylek od spisovnosti v jednotlivých jazykových rovinách, lze v mluvených projevech nalézt také spoustu charakteristických jevů ne zcela korektní výslovnosti. Tyto jevy jsou ve většině případů způsobeny nedbalou výslovností, která se v současných mediálních rozhovorech objevuje velice často i u mluvčích, jejichž projev působí jinak velice kultivovaně.

Nejčastěji se zde objevovalo zkracování dlouhých samohlásek v koncokách sloves, stejně tak u některých příslovcí, zájmen a ojediněle také v kořeni sloves.

Příklady zkracování dlouhých samohlásek v kořeni zájmen a příslovcí: Např. P, 26. 9. 2010, 02.48, Leoš Heger, ministr zdravotnictví – ...*v téhleté chvíli jaksi se připravovat na spolupráci s kimkoliv lze jenom tak jako virtuálně...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 04.00 – ...*si pohrát s tím jménem...*

OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 29.00 – ...*tím jak bi to mňelo bít...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 10.25 – ...*nemůžu to ud'elat předřim...*

Příklady zkracování dlouhých samohlásek v kořeni sloves, a to především u slovesa *řikat*: Např. P, 26. 9. 2010, 08.36, Leoš Heger, ministr zdravotnictví – ... *jak řikal pan senátor ti pojišťovni opravdu klesají...*

P, 26. 9. 2010, 09.50, Leoš Heger, ministr zdravotnictví – ...*řikáte správně...*

P, 17. 10. 2010, Jan Tůma, poslanec za TOP 09, 16.48 – ...*řikám nakonec s trochou nadsáski je to fšechno o peňezích...*

MS, 30. 9. 2010, Michaela Jílková, moderátorka, 13.20 – ...*řika lpan doktor Pavlík...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 39.25 – ...*co na to mam řikat...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 15.35 – ...*uš to že si mne stahnul znamená že má zájem...*

Příklady zkracování dlouhých samohlásek v koncovkách sloves: Např. P, 26. 9. 2010, Leoš Heger, ministr zdravotnictví, 01.20 – ...*já si mislim...*

P, 17. 10. 2010, Jan Tůma, poslanec za TOP 09, 03.52 – ...*určíte já ho vidím a hodně záleží na postoji ódéés...*

P, 17. 10. 2010, Jan Tůma, poslanec za TOP 09, 17.10 – ...*coš neňi uplňe téma které se dobře prodává...*

P, 17. 10. 2010, Jan Tůma, poslanec za TOP 09, 29.50 – ...*umim si představit...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 04.20 – ...*já mam skoro nedobří a nehezki pocit...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 05.35 – ...*nemam subjektivní pocit...*

P, 19. 12. 2010, Václav Klaus, prezident republiky, 20.53 – ...*to já moc dobře nevidím...*

MS, 30. 9. 2010, manažer, 38.30 – ...*jak mezi podnikatelama v oblasti já nevim strojírenství stavebnictví jakéhokoliv dalšího odjetví sou černé ofce i vlastně mezi agenturama práce...*

MS, 30. 9. 2010, ředitel, 11.35 – ...*zaměstnance přestane něco bavit dá vípovjed' a já ho nedonutím abi aspoň tu dvoumňesíční vípovjední lhůtu plnil svoje povinosti začne to flákat tak rači ať de...*

MS, 16. 12. 2010, Vítězslav Jandák, poslanec za ČSSD, 20.18 – ...*nemusim lumpačit a nemusim d'ělat tihle blbini...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 05.05 – ...*já se bráním...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 05.20 – ...*já se vůbec tomu nebráním...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 10.10 – ...*předložim...*

Vedle zkracování dlouhých samohlásek se zde výjimečně vyskytlo prodlužování samohlásek v kořeni slova. OVM, 2. 1. 2011, filozof, 03.00 – ...*politická kultura...*

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 13.17 – ...*kulturi...*

Další jev, který je ryse obecněčeského charakteru, a který se objevuje v promluvách

mluvčích, je protetické *v-*. V analyzovaných dílech pořadů se tento jev nejvíce projevoval u předložky *o*.

P, 26. 9. 2010, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví, 05.08 – ...*nemůžeme se bavit vo stokorunách...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 15.25 – ...*vo mladích lidech...*

MS, 16. 12. 2010, Vítězslav Jandák, poslanec za ČSSD, 20.00 – ...*to neňi vo sistému to je vo výchovje...*

MS, 3. 6. 2010, Rom, 19.15 – ...*vo tom... a... o tom...* V tomto případě mluvčí použil protetické *v-* v prvním spojení, následně spojení užil bez tohoto obecněčeského jevu.

P, 26. 9. 2010, Tomáš Julínek, bývalý ministr zdravotnictví, 05.57 – ...*nejsou vod toho...* Opět vložené protetické *v-* před předložku, tentokrát před předložku *od*.

OVM, 2. 1. 2011, ekonom, 29.00 – ...*slišel sem vod Angeli Merkel...* Také případ předložky *od* s protetickým *v-*.

P, 2. 1. 2011, Karel Gott, zpěvák, 11.10 – ...*velmi voceňil...* V tomto případě mluvčí vložil protetické *v-* před sloveso *ocenil*.

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 37.05 – ...*a tudiš každiho voholil...* Protetické *v-* je zde vsunuto před sloveso *oholil*.

MS, 16. 12. 2010, student gymnázia, 39.30 – ...*vopravdu mislim...* V tomto úryvku je protetické *v-* vsunuto před příslovce *opravdu*.

MS, 21. 10. 2010, ředitel, 13.20 – ...*vodbití...* Zde je protetické *v-* použito před přídavným jménem *odbyté*, zde má nespisovnou koncovku *-ý*.

Dále se v projevech mluvčí uplatňuje usnadňování výslovnosti v podobě vynechávání hlásek u hláskových skupin: Např. OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 08.00 – ...*pudeme...* Zde je vynecháno *-j-* v hláskové skupině *-jd-* a v souvislosti s tímto jevem v této výpovědi rovněž dochází ke zkrácení samohlásky v kořeni slova. Spisovná výslovnost by byla ...*půjdeme...*

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 13.30 – ...*jak richle dou realizovat a mi si mislíme že dou realizovat richleji neš za dva roki...* I zde dochází k vynechání *-j-* ve hláskové skupině *jd-*. Spisovná by byla výslovnost ...*jdou...jdou...*

OVM, 12. 12. 2010, Radek John, ministr vnitra, 24.30 – ...*diš sme se domluvili na zešťihleňi...* V

tomto výňatku je vynecháno *-k-* v souhláskové skupině *kd-*, které se však vyslovuje [gd] a dále také *-j-* ve skupině *js-*. Spisovně by byla slova vyslovena ...*gdiš... jsme...*

MS, 16. 12. 2010, Michaela Jílková, moderátorka, 6.55 – ...*de o to...* Opět souhlásková skupina *jd-*.

OVM, 2. 1. 2011, ministr, 22.40 – ...*možná ste to poplet vi...* Zde dochází k vynechání *-j-* v souhláskové skupině *js-*. Spisovná výslovnost by byla ...*jste...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 34.20 – ...*fšechni statistiki kerí nám předvádí policie...* V tomto případě se jedná o vypuštění hlásky *-t-* v souhláskové skupině *kt-*. Spisovně by bylo vyslovit tento výraz ...*který...*

Pak se zde také objevuje obecně česká varianta kořene přídavného jména *nějaký* a stejně tak jeho příslovečné varianty *nějak*. Jde o lexikální variantu založenou na zjednodušení skupiny hlásek. Vynechávají se zde hlásky *-ěja-* a jsou nahrazeny *-á-*.

Např. MS, 30. 9. 2010, státní zaměstnanec, 16.03 – ...*každí zamňesnanec prostě odvádí ňákí přispjefki na státní politiku zamňestnanosti přece a proč bi mňel bejt trestanej za to že zrovna teřkon ta práce mu nevihovuje...to je vážně důležitěj moment...*

MS, 30. 9. 2010, manažer, 08.45 – ...*pokut v tí společnosti se chtějí ňákého zamňestnance zvláště z řech d'elňickéjch pozic zbavit z jakéhokoliv důvodu prostě že jsou s ňím ňák nespokojeňi a neňi to na tu vípovjed' a mají prostě toho perzonalistu na té úrovňi kteří obvikle bívá já mám zato že von se toho zamňestnance velice richle zbaví...*

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 07.50 – ...*mi sme se přece dohodli ve společnosti na celí zemňekouli že k tomu abichom mohli říd'it řid'ičskí eh ňákí auto musíme projít ňákejma skouškama ti sou víceměňe celosvjetovje stejní...*

MS, 21. 1. 2010, cizinec, 06.55 – ...*prošel bi ňáké skouški...*

U jednoho mluvčího se projevilo vynechávání hlásek u spojky *poněvadž*, která se zkracuje na *pač*. Dochází zde k vypuštění skupiny hlásek *-oněv-*, zůstává pouze *-a-* a koncové hlásky *-dž* jsou vyslovovány jako *-č*. Např. OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda stany TOP 09, 32.40 – ...*pač...*

OVM, 16. 1. 2011, Karel Schwarzenberg, předseda strany TOP 09, 10.40 – ...*pač...*

3.6 Profily jednotlivých mluvčích

V této části práce se zaměřím na krátké jazykové profily některých mluvčích. Výběr mluvčích byl uskutečněn na základě unikátnosti jejich projevu či výjimečnosti jejich společenského postavení. Jednotlivé analýzy byly provedeny na základě jednoho dílu pořadu, ve kterém se daný mluvčí objevil – jde tudíž o charakteristiku s omezenou platností.

Nejprve budu charakterizovat jazykový projev Karla Gotta. Karel Gott je známý český zpěvák, který před necelými dvěma lety oslavil sedmdesát let. Jelikož se ve světě populární hudby i české společnosti pohybuje už desítky let, jeho mluvený projev je velice kultivovaný a vytříbený. Konkrétněji budu charakterizovat jeho jazykový projev z novoročního dílu pořadu *Partie* ze dne 2. 1. 2011.

V oblasti morfologie se Karel Gott nedopouštěl mnoha odchylek od spisovné normy. Morfologický jev, který je spíše obecněčeského charakteru než spisovného, je koncovka zájmen 7. pádu množného čísla *-ima/ -ema* namísto spisovného *-imi/ -emi*. Např. 4.10 – 04.10 – ... *kdiž si s ňima ňegdo zvláště známí z televize kdo spívá promluví...*

05.33 – ...*i gdiš to na oko vipadá že vlastně je to že se jim hodně pomůže tema soutěžema...* V tomto případě má stejnou nespisovnou koncovku řídicí podstatné jméno *soutěž*. Spisovné spojení by bylo ...*těmi soutěžemi...*

Zřídka se v morfologii u Karla Gotta objevila nespisovná koncovka *-ej*, místo spisovného *-ý* v mužském rodě. Např. 6.40 – ...*a tam je důležitěj ten moment...*

U sloves končících na *-ají/ -ejí* ve 3. osobě plurálu přítomného času dochází u Karla Gotta k vynechávání poslední hlásky. Např. 16.27 – ...*u mňe například se trička asi s Karlem Gotem neprodávaj...*

Dále pak také ke zkracování dlouhých samohlásek v kořeni sloves. Např. 15.35 – ...*uš to že*

si mne stahnul znamená že má zájem...

V oblasti morfologie byly také nalezeny prvky obecné češtiny v podobě používání univerzálních tvrdých koncovek zájmen bez rozlišování rodu v 1. pádě plurálu, což narušuje kongruenci s řídícími podstatnými jmény – např. 6.40 – *...ti autoři...* Zde gramaticky nesouhlasí podstatné jméno mužského rodu *autoři* s přívlastkem shodným, který má koncovku rodu ženského. Spisovná varianta by byla *...ti autoři...*

10.30 – *...ti finalisti...* Stejný případ jako předešlý příklad – k řídícímu substantivu mužského rodu je užit přívlastek s koncovkou rodu ženského. Spisovná varianta je *...ti finalisti...*

26.52 – *...autoři kteří skutečně mu napíšíou...* V tomto úryvku je narušena shoda mezi řídícím členem *autoři* a odkazujícím zájmenem *kteří*. Koncovka zájmena odpovídá prvnímu pádu mužského rodu, k rozdílu však dochází v čísle. *Autoři* jsou čísla množného, *kteří* je čísla jednotného. Spisovný tvar by byl *...autoři kteří...*

V promluvě Karla Gotta se objevuje také morfologická nepravidelnost v podobě změny čísla v průběhu promluvy. Např. 25.20 – *...abi se dočkali že je příjmu a vyslechnu jeho nabítku...* Pro komentář viz kapitolu 3.3.2.

V syntaktické rovině se odchylky téměř neobjevovaly, ojedinělým prvkem je zde kontaminace. 02.30 – *...selháni životních pro život orgánů...* V tomto úryvku se smíchaly vazby *selháni životních orgánů* a *selháni životně důležitých orgánů*.

V lexiku se u Karla Gotta často objevuje hovorová varianta spisovného *ano – jo*. Např. 6.40 – *...že jo...*

18.30 – *...že jo...*

20.45 – *...že jo...*

22.55 – *...jo...*

24.30 – *...že jo...*

Následně také hovorová varianta příslovce *lépe – líp*. Např. 8.20 – *...bude nám líp...*

9.00 – ...*bude líp*...

Jinak je lexikální oblast Karla Gotta poměrně neutrální, v některých případech obohacená o frazém – např. 01.05 – ...*obhájit svoje barvi*... nebo obecně český lexém s emotivním nádechem – např. ...*co se nabifluju*... Pro komentář viz kapitoly 3.4.1 a 3.4.2.

Dalším analyzovaným mluvčím, politicky velmi významným, je prezident Václav Klaus. Václav Klaus je jen o 2 roky mladší než Karel Gott. Je to držitel mnoha cen a titulů, odborník v oblasti ekonomie a politiky. Především je to však významná osobnost české politické scény. Z mé strany jsem očekávala od našeho pana prezidenta opravdu vysoký jazykový standard. Po analýze pořadu *Partie* ze dne 19. 12. 2010, ve které byl český prezident hostem, jsem byla překvapená, že v porovnání s Karlem Gottem, se prezident odchyluje od spisovné češtiny více než on. Důvodem také může být fakt, že se jednalo o předvánoční vysílání, a tak je možné, že pan prezident rozvolnil svůj projev.

Nejprve jeden zvukový jev, který se velice často objevoval v řeči současného prezidenta. Dochází u něj ke zkracování dlouhých samohlásek v kořeni sloves – např. 02.00 – ...*řikat*...

39.25 – ...*co na to mam říkat*...

Stejný jev se projevil také v koncovkách sloves – např. 04.20 – ...*mam skoro*...

05.50 – ...*ministerstvo zemňed'elství potřebuje někoho dneska kdo neňi sedlákem*...

07.40 – ...*nevjeřim*...

10.40 – ...*nevid'im*...

10.50 – ...*já si mislim*...

13.20 – ...*nevim*...

28.45 – ...*vid'im to docela nedobře*...

Rovněž se v promluvách Václava Klause velice často objevovalo

vynechávání koncového *-l* ve třetí osobě singuláru mužského rodu préterita. Např. 0.35 –...*já bich neřek že je to kazeň politikou...*

04.00 –...*gdiš jsem to zaslech...*

15.40 – ...*to už sem řek mnohokrát...*

35.05 –...*že bi ten trabant moh se polepšit...*

Vedle toho také dochází k vynechávání poslední hlásky u sloves končících na *-aji/ -ejí* ve 3. osobě plurálu přítomného času. Např. 18.45 –...*vivolávaj tadi jistí chaos...*

16.23 –...*gdiš dete tam na objed tak tam si nesedaj vedle sebe k jednomu stolu lidé z jedné politické strani...*

Stejný znak nesou také slovesa v 1. osobě plurálu přítomného času/futura. Např. 21.00 –...*ten starí starí dluh budem postupně jak bude země bohatnout tak on svou vahou bude menší...* V tomto souvětí navíc dochází k vyšinutí z vazby. První věta v souvětí, která je následována vsuvkou, už dále nepokračuje ve třetí větě, protože gramaticky navazuje na vsuvku, a tím dochází ke změně konstrukce. Správně by bylo souvětí takto: ...*ten starý dluh budem, postupně jak bude země bohatnout, zmenšovat...*

V syntaktické rovině se pan prezident nejvíce dopouštěl nepřesností v oblasti slovosledu. Např. 05.50 – ...*ministerstvo zemědělství potřebuje někoho dneska kdo není sedlákem...* Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

07. 19 – ...*já nechci rozehrávat žádnou velekauzu tadi...* Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

10. 40 – ...*oproti debatě před rokem tadi zásadním způsobem ta mapa je překreslena...* Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

29. 30 – ...*udeřilo do očí velmi silně...* Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

35. 05 – ...*že bi ten trabant moch se polepšit...* Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

Další syntaktická oblast, v níž u pana prezidenta docházelo k nepřesnostem či odchylkám od spisovnosti, byla kongruence mezi větnými členy.

04. 15 – ...*tihle slůvka*...

09. 30 – ...*a tak sou to souboje dávno definovaných seskupení které se vzájemně nemají rádi*...

Českému prezidentovi se nevyhnuly ani odchylky od pravidelné větné stavby. Objevily se u něj prvky kontaminace – např. 02.30 – ...*pořád na mne něgdo něco chtěl vjed'et nebo mne chtěl něco o něčem informovovat*... Zde dochází ke křížení vazeb *chtít něco vědět* a *chtít něco od někoho vědět*.

V oblasti slovní zásoby pan prezident většinou používá neutrální slovní zásobu, výjimečně ozvláštněnou obecněčeským lexémem – např. 01.30 – ...*dárků habaděj*...

Zvláštností je prezidentův, dle mého názoru trochu nestandardní, způsob výběru příslovci a přídavných jmen v některých konkrétních vazbách. Např. 37.45 – ...*to snat aňi malé d'íťe bi pochopilo že to takhle neňi dobře*... Zde není úplně náležitě zvoleno záporné příslovce *ani*, které vyžaduje záporné sloveso.

42.25 – ...*toho já se bojím naprosto d'esivím způsobem*... V tomto úryvku působí trochu zvláště celá konstrukce *bojím se naprosto děsivým způsobem*. Dle mého názoru by bylo lepší rozdělit frázi na dvě a říci např. ...*toho já se opravdu bojím*... nebo ... *z toho já mám opravdu strach*... A dále pokračovat... *opravdu se toho děším*... nebo ...*působí to na mě děsivě*...

28.45 – ...*vidím to docela nedobře*... Zde chtěl prezident zjemnit tvrzení přidáním záporné předpony k původně kladnému příslovci *dobře*. Jde o prezidentův individuální sklon k užívání tzv. litotes.

33.40 – ...*to bichom si mňeli říci velmi nahlas*... Intenzifikátor *velmi* je zde použit místo neutrálnějšího *hodně*. Působí to na mě však nepřírozeně až knižně.

Následující významnou politickou osobností, jež byla podrobena rozboru, je Karel Schwarzenberg, současný ministr zahraničí a předseda poměrně mladé české politické strany – TOP 09. Tento mluvčí je zajímavý především svým lexikem, v morfologické rovině jazyka se nezdráhá užívat obecnou češtinu. Karel Schwarzenberg byl hostem Otázek Václava Moravce dne 16. 1. 2011.

Začneme rovinou morfologickou. Zde se odchylky, od spisovné češtiny směrem k češtině obecné, nejvíce projevují v koncovkách přídavných jmen. Např. přídavná jména končící *-é* přebírají nespisovnou koncovku *-ý* – např. 28.25 – *...to je naprosto jasní...* Spisovně by ten tvar měl být *...to je naprosto jasné...* protože přídavné jméno *jasné* je součástí základní skladební dvojice a tudíž je gramaticky vázáno na podmět *to*, který je v 1. pádě čísla jednotného rodu středního.

22.10 – *... ti dvje druhí vjetší strani nejsou úplně stabilizovaní...* Zde se objevuje nespisovnost hned ve dvou větných členech – jak v podmětu, tak v přísudku. V podmětu jde o jeden z přívlastků shodných – *druhý*. Zde je užitá koncovka jednotného čísla rodu mužského, kdežto řídicí člen je rodu ženského a čísla množného. Jedná se tedy o nekongruenci mezi větnými členy. jde prostě o obecněčeskou podobu plurálu: nikoli *druhé*, ale *druhý*. Druhý případ je část přísudku, kde by se měla koncovka řídit stejným rodem, jakým je podmět. Spisovně by konstrukce měla být takto: *...ty dvě druhé větší strany nejsou úplně stabilizované...*

24.20 – *...ti různí firmi přišli...* Spisovně má být tvar *...ty různé firmy přišly...* jelikož je přídavné jméno v 1. pádu čísla množného rodu ženského. Zde je užitá koncovka 1. pádu čísla jednotného rodu mužského

29.55 – *...tak bichom nemňeli ti finanční potíže které máme teď...* Opět v podstatě syntaktická záležitost v podobě rodové nekongruence mezi řídicím a závislým větným členem. Spisovná varianta by byla: *...potíže, které máme...*

Karel Schwarzenberg rovněž často používá nespisovnou koncovku *-ej* u těch přídavných jmen, která končí *-ý* v mužském rodě singuláru. Např. 36.55 – *...já taki nejsem šťastnej...*

37.00 – *...každej ministr...*

37.20 – *...von je víbornej ministr financí...*

Při užívání sloves se Schwarzenberg dopouští nespisovnosti v podobě zkracování dlouhých samohlásek v koncovkách sloves. Jedná se o zvukový jev. Např.– 20.00 – *...mislim...*

05.05 – ...*já se bráním*...

05.20 – ...*já se vůbec tomu nebráním*...

10.10 – ...*předložím*...

Vedle toho se u něj také objevuje zkracování dlouhých samohlásek v kořeni příslovcí. Např. – 10.25 – ...*nemůžu to ud'elat předtím*...

Pak také v jeho promluvách dochází ke ztrátě koncového -l u sloves ve 3. osobě singuláru préterita mužského rodu. Např. – 10.50 – ...*tehdá sem si řek*...

V oblasti syntaxe se v mluveném projevu největší problémy u Karla Schwarzenberga projevují ve slovosledu. Většinou se však jedná pouze o nevhodné zařazení jednoho slova do celého kontextu, což může být způsobeno nepřipraveností projevu, jednou z charakteristik mluvenosti. Např. – 06.45 – ...*vůbec tedi ještě ten proces neňi uzavření*... Zde je špatně začleněn podmět – *ten proces*, a jako následek je nutné přeorganizovat celé větné členění. Srozumitelnější konstrukce by byly tyto: ...*ten proces tedy ještě vůbec není uzavřený*... nebo ...*tedy, ten proces ještě vůbec není uzavřený*...

04. 45 – ...*ta diskuze probíhá ještě*... Pro komentář viz kapitolu 3.3.5.

19.30 – ...*on žádní právní dokument tadi neuvedl*... Pro komentář viz kapitola 3.3.5.

Ve výpovědích tohoto mluvčího se také vyskytuje elipsa neboli výpustka. Např. – 20. 10 – ...*má oprávnění novího vibrat*... Pro komentář viz kapitolu 3.3.4.

34. 05 – ...*nibrš kolik lůžek v pokoji jaká strana tam bude*... Pro komentář viz kapitolu 3.3.4.

Slovní zásoba Karla Schwarzenberga se velmi podobá jeho morfologii. Je poměrně pestrá, využívá frazémů např. – 37.05 – ...*ministr financí hlídá kasičku státní a tudiš každího voholil*... Ministr financí má na starosti státní pokladnu a termín *voholit někoho* znamená ‚sebrat někomu peníze.‘, dále také slangových výrazů – např. – 33.00 – ...*boháč... ten nasedne do medvjeda nebo do letadla... pojede do Švicar*... nebo také zkratky – např. – 22.15 – ...*v ódéescce se vivíjí*...

Z obecně českých lexémů Karel Schwarzenberg užívá variantu příslovce času *tehdy* – *tehdá* – např. 10.50 – ...*tehdá sem si řek...*

04.00 – ...*tehdá...*

03.45 – ...*tehdá...*

A rovněž se u něho vyskytuje obecně česká varianta spojky *poněvadž* – *pač*, která je daná vynecháním hlásek – např. – 32.40 – ...*pač...* zkrácení spojky

10.40 – ...*pač...*

Dále se budu věnovat dvěma mluvčím, kteří vystupovali ve stejném díle pořadu Máte slovo dne 21. 1. 2010. První z nich bych řidič – důchodce, který už od začátku pořadu příliš nedbal na spisovný projev a spíše mluvil způsobem, který je pro něho zřejmě přirozenější, obecnou češtinou.

V morfologii tohoto mluvčího lze nalézt např. používání nespisovné koncovky *-ý* u přídavných jmen končících na *-é*. Např. 33.25 – ...*egzistoval zákon o tom že fšichňi sebou musí mít občanku tagže bježní bilo na sídlišťi že lidi chod'ili vinášet oťpatki policajťi číhali za rohem tam je chitli v županu nebo f čemkolif f kabáťe přez trepki a zjist'ili že nemaj občanku pokutovali odváželi jaksi na tehdejší služebni veřejné bezpečnosti a něco podobného d'eláte dneska vi...* Komentář viz kapitolu 3.2.1.

15.00 – ...*celí národ fčetně policajťu na kteří já mám pifku za to dejchání...* Pro komentář viz kapitolu 3.2.1.

MS, 21. 1. 2010, řidič – důchodce, 07.50 – ...*mi sme se přeci dohodli ve společnosti na celí zemňekouli že k tomu abichom mohli říd'it řidičské eh náki auto musíme projít nákejma skouškama ti sou víceméne celosvjetoťve stejní...* Pro komentář viz kapitolu 3.2.1.

Výpověď z 08.22 – ...*mladí kluci kteří se napijou...kdi nemaj žádnéj vstach a netušej že sou smrtelní a netušej že ostatní lidi sou smrtelní...* byla plná dalších morfologických jevů, které jsou typické spíše pro obecnou češtinu. Např. u zájmena *kteřý* je užita univerzální tvrdá koncovka *-i* přesto, že odkazuje na řídicí člen mužského rodu množného čísla, a tudíž by koncovka měla být

měkká. Projevuje se obecněčeská unifikace koncovek v nom. pl. Spisovně by tvar měl být ...*kluci kteří*... Stejný případ je pak dále u přídavného jména *smrtný*, kde by spisovný tvar měl být ...*jsou smrtelní*... Také se zde objevuje ztráta koncové hlásky u sloves končících -ají/ -ejí ve 3. osobě plurálu, např. ...*nemaj*... a nespisovná koncovka -ej ve 3. osobě plurálu, kde spisovné je -í – ...*netušej*..., spisovná varianta je ...*netuší*... Jako poslední jev uvádím nespisovnou koncovku -ej u tvrdých přídavných jmen mužského rodu ve spojení ...*žádněj vztah*... Spisovně by spojení bylo ...*žádný vztah*...

Oblast syntaxe byla u tohoto mluvčího bez nepravidelností, jen ojediněle se u něj projevila kontaminace. Např. 14.55 – ...*musíme mluvit ti věci naprosto jasne*... Zde je zkřížená konstrukce

<i>říkat</i>	<i>něco</i>	a	<i>mluvit</i>
--------------	-------------	---	---------------

o něčem. Výsledkem je vazba *mluvit něco*.

Lexikální rovina byla poměrně zajímavá. Objevují se zde expresivně zabarvené obecně české výrazy – např. 34.40 – ...*co se vlastně při tí bouračce stalo tagže pro každího policajta*... Zde je užito obecně české *bouračka* místo neutrálního 'nehoda'.

14.45 – ...*vjetšina diváků z toho musí bejt úplně magor*... Pro komentář viz kapitolu 3.4.2.

33.20 – ...*esembáci*... Pro komentář viz kapitolu 3.4.2.

U tohoto mluvčího nechybí ani frazémy. Např. 15.00 – ...*celí národ fčetně policajtů na kterí mám pífku za to dejcháňi*... Pro komentář viz kapitolu 3.4.1.

Druhý mluvčí pořadu Máte slovo ze dne 21. 1. 2010 a poslední mluvčí, o kterém budu hovořit, je cizinec, jenž léta žije v České republice a naučil se česky. Jeho původ nebyl v pořadu prozrazen a ani já si nejsem jistá, kam ho zařadit. Může se jednat o Itala, Řeka, možná obyvatele muslimských zemí. Věk tohoto mluvčího je mezi 30 a 40 lety. Jedná se zde o jistou prezentaci problematiky česky mluvících cizinců, i když se zde vyložené jevy mohou lišit u jednotlivých mluvčích.

V oblasti morfologie se u něj objevují nepřesnosti ve skloňování, nebo u něj dochází k úplné absenci tohoto gramatického jevu.

Např. 04.25 – ...*já bych chtěl se vám zeptat proč*... Zde je pravděpodobně zaměněn 3. a 4. pád osobního zájmena *vy*. Správně by výpověď měla být takto: ...*já bych chtěl se vás zeptat proč*...

12.55 – ...*já vám přeruším*... Stejná chyba jako v předešlém případě – záměna 3. a 4. pádu při skloňování zájmena *vy*. Správný tvar by měl být ...*já vás přeruším*...

14.35 – ...*mi se bavíme o loterie*... Zde není podstatné jméno *loterie* skloňováno vůbec. Jelikož se jedná o 6. pád singuláru, měl by správný tvar být ...*bavíme se o loterii*...

06.50 – ...*abi vaše děti mohli jezdit na kolo bezpečně*... V tomto úryvku zcela chybí skloňování substantiva *kolo*. Je užito v 6. pádu singuláru, a tudíž by jeho tvar měl být ...*jezdit na kole*...

06.35 – ...*lidí se nebojí ten zákon*... V tomto promluvovém úseku chybí vyskloňování celého slovního spojení *ten zákon*. Jelikož konstrukce je ve 2. pádě singuláru, mělo by mít správně spojení tento tvar: ...*lidi se nebojí toho zákona*...

06.55 – ...*prošel bi nějaké skoušky*... Opět nevyskloňované celé slovní spojení, tentokrát spojení *nějaké zkoušky*. Protože jde o konstrukci v 7. pádě plurálu, měl by výsledný tvar být ...*prošel by nějakými zkouškami*... V tomto úryvku je rovněž užita obecně česká varianta přídavného jména *nějaký* – *něaký*, která je dána vynecháváním některých hlásek při výslovnosti.

Ojedinele se v morfologii tohoto mluvčího objevuje nespisovná koncovka *-ý* u tvarů přídavných jmen, která ve spis. češtině končí na *-é*. Např. 28.50 – ...*je to hodně špatní*...

Syntaktická stránka jeho projevu byla v pořádku, nebyly v ní nalezeny výrazné odchylky od spisovné normy.

Lexikon cizince je převážně neutrální, někdy je obohacen o univerbizaci – např. 05.50 – ...*techničák*... Univerbizováno spojení *technický průkaz*, nebo výraz z lexikonu obecně českého – 39.00 – ...*u baráku*... Jinými slovy: *u domu*.

3.6 Situace a jazykový kód

V této práci bylo již prezentováno, jakých odchylek od spisovné češtiny se dnešní mluvčí dopouští v mediálních rozhovorech. Ale ve kterých situacích dochází k nespisovnosti? Určitě mohu potvrdit tvrzení některých jazykovědců, že k nespisovnosti dochází v emotivně vypjatých situacích. Avšak po zhlédnutí pořadů jsem také musela dojít k závěru, že mluvčí nemění kód v souvislosti na situaci, spíše se drží celou dobu pořadu svého unikátního jazykové kódu. Emotivně laděný projev s prvky nespisovnosti se projevuje u mluvčích, kteří už od začátku vystupují poměrně emotivně zaujati vůči tématu či oponentovi. Míra nespisovnosti mírně stoupá během pořadu, kdy často dochází k názorovým střetům. Pokud tedy některý z mluvčích hovoří od začátku spíše obecnou češtinou, drží se jí i přes to, že druhý mluvčí hovoří spisovně, jen s drobnými odchylkami. Příkladů bychom našli v pořadech mnoho. Např. Ivan Langer vs. Radek John

v OVM, 12. 12. 2010. Projev Radka Johna je plný nespisovných tvarů i obecněčeských expresivních lexémů, kdežto Ivan Langer se drží spisovného kódu, nehledě na obsah sdělení. Nespisovný projev Radka Johna souvisí také s jeho původní profesí. Jako novinář byl Radek John zvyklý mluvit velmi expresivně a emotivně působit na diváka. Stejným způsobem hovoří také ve funkci politika. Kdežto mluvený projev Ivana Langera je velice neutrální a působí přirozeněji pro tuto společenskou roli.

Příklad z pořadu: Ivan Langer, bývalý ministr vnitra, 20.20 – *Oldřich Martínů se stal policejním prezidentem po odchodu pana plukovníka Husáka z funkce policejního prezidenta mislim si že jeho víbjer bil správní a tím který vedl se podílel na nejvjetší reformně policije za posledních padesát let...Mně vadí ten způsob prostě gdi jeden den ministr uđelá něco druhí den to odvolá třetí den potvrdí to co odvolal a zapomíná že policije opravdu neňí hračka a takovímto způsobem neňí možné přistupovat k řízeňí tak zodpovjedného rezortu...prostě nejde mi to...padá mi to fšechno na hlavu no tak vitáhnú kartu policejňího prezidenta...* Radek John po takového kritice reaguje: 21.15 *Tak zaprvé padá mi na hlavu problémi keré vznikli za éri pana ministra Langra předražení í gavrment...* Ivan Langer se dopustil jen nedbalé výslovnosti ve slovese *myslím*, kdežto Radek John, který reagoval na svého oponenta frází, kterou oponent použil, se dopustil chyby v tom, že nevyskloňoval frází a následně se dopustil také nespisovné výslovnosti zájmena *který*.

Nebo např. náměstek ministryně spravedlnosti vs. řidič – důchodce v pořadu MS ze dne 21. 1. 2010. Nejprve mluví rozhořčený řidič 08.22 – *...mladí kluci kteří se napijou...kdi nemaj žádnéj vstach a netušej že sou smrtelní a netušej že ostatní lidí sou smrtelní...* a reaguje na něj náměstek min. spravedlnosti – 09.08 – *Tak jestli dovolíte já budu reagovat strukturovaňe tak jak bili*

pokládání ti dotazi. Tagže ve vašem případě ten pachatel samozřejmě nespáchal pouze trestní čin řízení bez řidičského oprávnění čili on bude postížen úplně stejně přísně... V této situaci první mluvčí – řidič, hovořil pln emocí a také se v jeho promluvě objevilo hodně nespisovných jevů. Druhý mluvčí však nepřistoupil na tento kód a držel si svůj spisovný jazykový styl.

4. Závěry

Současné mediální rozhovory jsou vedeny ve spisovné i nespisovné jazykové rovině. Výši jazykového standardu v jednotlivých dílech pořadů určují jejich participanté. Některé pořady byly na vyšší jazykové úrovni, tudíž mluvčí se drželi spíše spisovného kódu, kdežto v jiných dílech pořadů byl větší podíl účastníků, v jejichž promluvách se objevovaly rysy nespisovnosti, které často souvisely s emotivností jejich projevu. Nejvyšší jazykový standard mají moderátoři, od kterých se to však očekává, jelikož by jejich projev měl být neutrální bez příznaků emotivnosti, které nese právě obecná čeština. V zásadě se však mluvčí v televizních debatách pokouší komunikovat spisovnou češtinou, většina ji stále chápe jako vzor kultivovanosti, což bylo rozpoznatelné hlavně v úvodních částech pořadů, kdy mluvčí měli své projevy aspoň částečně promyšlené. Se stoupající nepřipraveností projevů se stupňovala také míra nespisovnosti. Prvky nářečí se zde neobjevovaly, pokud mluvčí hovořili nespisovně, pak obecněčesky. Mezi mluvčími se však také našli tací, jejichž projev s výraznými obecněčeskými prvky lze považovat za řečovou strategii danou politickým zaměřením. Např. projev bývalého herce a současného poslance za ČSSD Vítězslava Jandáka v pořadu Máte slovo ze dne 16. 12. 2010. Jeho morfologie i slovní zásoba nesly výrazné prvky obecné češtiny, které vycházely ze společenské role, kterou tento mluvčí zastával. Jandák chtěl, dle mého názoru, svým projevem působit na diváka jako poctivý lidový člověk, který má s občany jen ty nejlepší úmysly. Každý politik se snaží co nejlépe propagovat svou politickou stranu a působit na potenciální či stávající voliče, ale mluvený projev tohoto politika působil neadekvátně jeho společenskému postavení. Ostatní politikové se snažili naopak hovořit co nejkultivovaněji a co nejvíce využívat spisovného jazyka.

Z hlediska morfologie se v současných mediálních rozhovorech nejvíce projevují

nespisovné, obecněčeské koncovky u ohebných slovních druhů. Dochází zde ke změnám v koncovkách u přídavných jmen a zájmen, ale také se mění tvary sloves při jejich časování.

V oblasti syntaxe se mluvčí nejvíce nepřesností dopouštějí v aktuálním větném členění. Tento jev souvisí s nepřipraveností promluv. Poměrně časté jsou i elipsy, někdy dochází ke kontaminaci. Dále je také časté porušení shody mezi různými větnými členy v důsledku užívání obecněčeského plurálu, který se projevuje unifikovanou koncovkou *-ý* ve všech rodech.

Do lexika mluvčích v současných mediálních rozhovorech se dostávají hovorové a obecněčeské varianty spisovných lexémů, jako např. *jo*, *ted'ka*. Mluvčí rovněž hojně užívají expresivně laděných idiomů a frazémů, stejně tak obecněčeských lexémů, které mají převážně záporný náboj (např. *cigán*, *esebáci*). Obecněčeské lexémy i frazémy a idiomy jim často slouží k vyjádření jejich osobního postoje ke skutečnosti. Mluvčí, kromě již zmíněných jevů, také používají univerbizované výrazy (např. *techničák*) nebo zkratky a zkratková slova (např. *topka*).

V mluvených televizních projevech můžeme v současné době sledovat také poměrně výraznou nedbalost ve výslovnosti a jiné zvukové jevy. Jedná se především o zkracování dlouhých samohlásek v koncovkách sloves, dále také o protetické *v-*, výjimečně se objevuje také prodlužování krátkých samohlásek v kořeni slov. Nedbalá výslovnost se také projevuje v modifikaci přídavného jména *nějaký* a jeho příslovečné varianty *nějak*. Zjednodušováním výslovnosti se mění tvar tohoto lexému na *ňáký* a *ňák*. Stejný jev se projevuje u spojky *poněvadž*, která se zjednodušuje na *pač*.

Závěrem bych využila tvrzení Jiřího Hronka (1972, s. 106), že spisovná čeština je dnes mnoha diváky vnímána jako příliš akademická, a proto možná i v televizních debatách mluvčí rozvolňují své jazykové projevy ve snaze přizpůsobit se dnešním každodenním jazykovým zvyklostem většiny mluvčích.

5. Literatura

ČECHOVÁ, M.: *Stylistika současné češtiny*. ISV, Praha: 1997. ISBN 80-85866-21-8.

HRONEK, J.: *Obecná čeština*. Universita Karlova, Praha: 1972.

MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ J., SCHNEIDEROVÁ, E., : *Mluvená čeština v autentických textech*. H&H, Jinočany: 1992. ISBN 80- 85467- 96- 8 : 60.00.

ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J.: *Jazyk, média a politika*. Academia, Praha: 2003. ISBN 80-200-1034-3.

Příruční mluvnice češtiny. NLN, Praha: 2003.

JÍLKOVÁ, L.: *Krásný ztráty v knižní podobě a v korpusu Dialog*, In: Naše řeč, roč. 89, 2006, č. 5, s. 242–257.

ČMEJRKOVÁ, S.: *Televizní interview a jiné duely. Mediální dialog jako žánr veřejného projevu*. In: Slovo a slovesnost, roč. 60, 1999, s. 247–266.

HOFFMANNOVÁ, J.: *Interview: mezi mluveným a psaným textem*. In: Naše řeč, roč. 75, č. 2, 1992, s. 57–71.

www.iprima.cz

Partie 6. 6. 2010

Partie 26. 9. 2010

Partie 17. 10. 2010

Partie 19. 12. 2010

Partie 2. 1. 2011

www.ceskatelevize.cz

Máte slovo 21. 1. 2010

Máte slovo 3. 6. 2010

Máte slovo 24. 6. 2010

Máte slovo 21. 10. 2010

Máte slovo 30. 9. 2010

Máte slovo 4. 11. 2010

Máte slovo 16. 12. 2010

Otázky Václava Moravce 19. 9. 2010

Otázky Václava Moravce 12. 12. 2010

Otázky Václava Moravce 2. 1. 2011

Otázky Václava Moravce 16. 1. 2011

---

[1] Universita Karlova, Praha: 1972.

[2] H&H, Jinočany: 1992, ISBN 80- 85467- 96- 8 : 60.00.

[3] Naše řeč, roč. 89, 2006, č. 5, s. 242–257.

[4] Slovo a slovesnost, roč. 60, 1999, s. 247–266.

[5] Naše řeč, roč. 75, č. 2, 1992, s. 57–71.

[6] Academia, Praha: 2003. ISBN 80-200-1034-3.

[7] Str. 116-156

[8] s. 153–155